Narnia
Troldmandens nevø
C.S.LEWIS

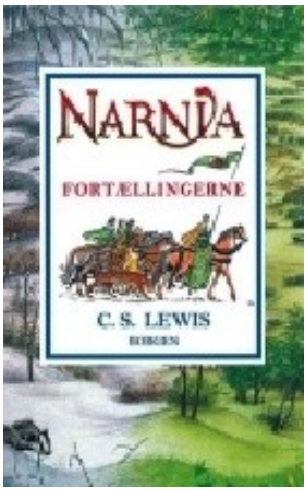

Kommentarer af Louis Nielsen
Kristent Perspektiv 2003 - 1 til 2004 – 2

EVENTYRET OG PERSONERNE

I vores gennemgang af de enkelte bøger i Narniaserien er vi nu nået til nr.6 - "Troldmandens nevø". I forhold til Narnias kronologi er den egentlig den første, idet Narnia skabes i den, men i den proces, hvori den blev til i Lewis' fantasi, er den nummer 6 og næstsidst, kun efterfulgt af "Det sidste slag".

Hele Narniaserien blev til over godt seks år fra 1949 til 1956. Medens de fem første bøger i serien næsten flød fra Lewis' pen - for et pars vedkommende var der kun få måneder imellem dem - gik det en del langsommere med de to sidste.

Lysten hos Lewis til umiddelbart efter "Løven, heksen og garderobeskabet" at fortælle om Narnias tilblivelse var stor, og han gjorde også forsøget, men gik på et forholdsvis tidligt tidspunkt i udviklingen af fortællingen død i den. Den kom til at vente en rum tid, hvori så de andre fortællinger blev skrevet.

I "Troldmandens nevø" skal vi et forholdsvis langt stykke ind i fortælling- en, før vi møder løven Aslan. For Lewis er det Aslan, som giver liv til og sammenhæng i hele krøniken om Narnia. Uden Aslan ville fortællingen aldrig være blevet den fortælling, den blev. Men Aslan var ikke det første billede, Lewis så for sig af de billeder, som kom til at skabe og udforme fortællingen om Narnia. Men pludselig var Aslan der, han ligesom "sprang ind i fortællingen" og i og med hans ankomst var der skabt enhed og sammenhæng i fortællingerne.

Lewis tænkte afgjort kristent, og for ham repræsenterede Aslan lige fra begyndelsen tydeligvis Jesus Kristus, Guds Søn, Skaberen og Forløseren. Men som vi allerede har sagt det nogle gange, er det sådan, at medens Lewis' tro og hans teologiske reflektioner ligger bag fortællingerne om Narnia, er det ikke sådan, at han opfatter sig selv som apologet for kristendommen i forhold til de børn, som han skriver historien for.

Hvad han ønsker at opnå er at "døbe" (det udtryk han selv bruger) sine børnelæseres fantasi sådan, at når de senere i livet møder den virkelige og sande fortælling om Jesus Kristus, vil de allerede gennem fortællingerne om Narnia være fortrolig med denne fortællings begrebsverden og med det, som den indeholder og betyder.

Narniafortællingerne udkom på et tidspunkt, hvor man rynkede på næsen ad eventyr. Børns fantasi skulle bestemt ikke udvikles; det man skulle lære dem var at forholde sig til deres virkelighed. Jeg var personlig så heldig at have en far, som elskede eventyr og elskede at fortælle eventyr.

Da jeg selv fik børn i midten af halvfjerdserne og begyndelsen af firserne var det den "realistiske" pædagogiske genre, som var den fremherskende i børnehaverne og medierne. Flere af de serier for børn, som TV frembragte og viste, handlede om børn fra skilsmissehjem. En

harmonisk fungerende familie var et særsyn i skandinavisk producerede TV serier for børn, men kom til gengæld til orde i amerikanske serier som “Huset på Prærien” eller “Anne fra Grønnebakken”.

“Totte” - og “Lotte” bøgerne var umådelig populære, også fortællingerne om “Alfons Åberg”. Der var også fortællinger som åbnede op for fantasien, ikke mindst Astrid Lindgrens. Men det er tankevækkende, at hun ville næppe nogensinde have skrevet “Brød-rene Løvehjerte” og “Mio, min Mio”, hvis det ikke havde været for Tolkiens “Hobitten” og “Ringenes Herre” og ikke mindst Lewis’ banebrydende indflydelse gennem fortællingerne om Narnia.

De langt senere tilkomne fortællinger om Harry Potter ville heller aldrig have set dagens lys uden den succes, som Narniabøgerne opnåede, ganske vist ikke umiddelbart ved deres fremkomst men senere.

Intensiteten i fortællingerne om Narnia følger so sagt med Aslan og i hans spor. Når det gælder “Troldmand-ens nevø” dukker Aslan først op ved slutningen af kapitel 8 som den syngende løve, som ved sin sang skaber Narnia. Men historien forud herfor er bestemt også interessant, omend trist og grå, men dog isprængt humor og andre oplivende momenter.

Handlingen:

De indledende kapitler og nogle af de efterfølgende foregår i London i et trist kvarter, ikke et slum eller fattigkvarter, men heller ikke et rigmandskvarter, vel nærmest nedre middelklasse. Drengen Digory og pigen

Polly er hovedpersonerne sammen med Digorys skumle, lurvede og tarvelig onkel, som bestemt er ond, men kedelig ond, et djævelens barn, men ikke et saftigt og lækkert sådant, hvis vi skulle beskrive ham med Fangegarns terminologi (Fangegarn er departementchefen i det departement af Helvede, som beskæftiger sig med 5. kolonne virksomhed mellem os mennesker i Lewis’ “Fra Helvedes Blækhus”).

Sammen med Andrew, som onklen kaldes, og Digory bor også en gammel tante; hun skal vise sig at være en herlig gammel dame, ikke sådan at bide skeer med. Polly er en pige i samme husrække som den, hvor Digory bor, som han møder sådan en kedelig eftermiddag, hvor han ikke rigtig ved, hvad han skal tage sig til. Men han har det held at være fra en tid, hvor børn endnu kunne finde ud af at lege sammen. Digory er hos sin onkel og sin tante, fordi hans mor er syg, åbenbart dødelig syg. Det indgår som et senere ledemotiv i historien.

Onkel Andrew har sin interesse for det okkulte og for sort magi fra sin gudmor, “den gamle fru Lefay”, som ikke alene var mærkelig men tillige kriminel og en tid lang var fængslet.

Før sin død havde hun overdraget onkel Andrew en æske og havde afkrævet ham et løfte om, at han efter hendes død under iagttagelse af nogle bestemte ritualer ville brænde denne æske. Dette løfte havde onkel Andrew brudt, selv om der var gået lang tid, før han vovede at åbne æsken, som han frygtede måske indeholdt noget yderst farligt.

Fru Lefay havde hævdet om sig selv, at hun var en af de sidste i live med fe-blod i årerne. Æsken viste sig at stamme fra det forsvundne kontinent Atlantis. Men hvad indeholdt så æsken? Det var den store hemmelighed, som onkel Andrew kun tør tale om med hviskende stemme: “Æsken fra Atlantis indeholdt noget, der var blevet bragt hertil fra en anden verden, dengang vores verden endnu var ganske ny”. Men hvad indeholdt den? spørger Digory, hvis interesse nu trods hans modvilje var blevet vakt.

“Kun støv” sagde onkel Andrew “Fint, tørt støv”. ..... “Jeg vidste, fortsatte han, “at dersom man

blot kunne give det den rigtige form, ville det støv kunne føre en med tilbage til det sted, det var kommet fra. Men det svære var at give det den rigtige form. Mine første eksperimenter var alle mislykkede. Jeg prøvede dem på marsvin. Nogle af dem døde bare. Andre eksploderede som små bomber ... “.

Efter mange andre genvordigheder lykkes det omsider onkel Andrew at fremstille en gul ring, med hvilken han først sender et marsvin og nu for et øjeblik siden har sendt Polly til den forsvundne verden, tror han da selv.

Men hvordan kommer man tilbage fra den anden verden? Det er det lumske og lumpne i onkel Andrews fremfærd over for børnene, at han har sendt Polly af sted uden at spørge hende, om hun vil, akkurat som var hun et marsvin. Og skal hun bringes tilbage, er Digory på forhånd tvunget til at tage af sted, for han har ikke fortalt Polly noget om eller forsynet hende med den grønne ring, som bringer en tilbage. Onkel Andrew er af en meget speciel karakter, men det vender vi tilbage til senere.

Onkel Andrew formoder, at den gule ring bringer en tilbage til den for-svundne verden. Men det er forkert. Den bringer en bort fra ens egen verden. I første omgang bragte den dem til Mellemskoven, som var en stille skov, hvor intet andet høres end træernes groen. Mellemskoven er fyldt af stilhed og ro, et vidunderligt sted hvor alting hviler og alting nærmest er glemt, men det er ikke et sted, hvor der foregår andet end, at træerne gror.

Men i Mellemskoven er der en masse små damme, og det viser sig nu, at hver af disse damme er “indgangen” til andre verdener, bestående verdner, som verdenen hvorfra Polly og Digory kom, verdener som er ved at forgå som Charn, som de snart er på vej til, verdener under skabelse som Narnia som de senere og gennem en anden dam kommer til. Nogle damme er udtørrede, og verdenerne, som disse damme repræsenterer, er døde verdener, forgangne verdener, som der ikke længere er nogen adgang til.

Charn er en kæmpeby fyldt af ruiner af slotte og borge, som dødens stilhed meget længe har ruget over. Støvet har lagt sig over alt, og alt ligger hen som i evig død. Solen hænger lavt, stor og træt på himmelen, som er også den ved at dø. Inde i hvad der måtte have været en riddersal eller tronsal sidder en række fornemt klædte konger, dronninger, prinser og prinsesser, alle døde.

Som Polly og Digory ser nøjere på hver af dem iagttager de, hvordan ansigterne på hver af dem bliver mere og mere stolte og hovne og mere og mere onde. Den sidste i rækken har en gang været en blændende skøn kvinde, men er samtidig bæreren af det ondeste ansigt, man kan tænke sig. Hun minder Digory ubehageligt om onkel Andrew.

Midt i salen står et mærkeligt bord, og over bordet hænger en klokke, og på bordet ligger en hammer. En inskription forkynder:

“Stop, o kvinde eller mand,
Og slå på denne klokke an;
Ellers får du ej at se,
Hvilke ting der så vil ske”.

Polly afviser, at de skal lade sig lokke til at gøre noget. For Digory stiller sagen sig helt anderledes an: “Jamen, kan du ikke se, at vi bliver nødt til at slå på klokken!”. - Der er i bogen nogle observationer om forskellen mellem piger og drenge, som vi vender tilbage til. -

Digory slår på klokken, som sættes i svingninger og først udsender en blid stille klang, som imidlertid vokser til infernalsk styrke, som får stedet til at ryste og styrte sammen omkring dem.

Endnu værre vækker lyden også den blændende smukke, men onde dronning til live. Jadis er hendes navn. Hende skal vi komme til at høre meget mere om.

Digory og Polly er havnet i store fortrædeligheder på grund af hende. De prøver ihærdigt ved hjælp af ringene at komme væk fra hende og hendes verden, men hun er dem både for stærk og snu og følger med dem først til Mellemskoven, hvor hun bliver bleg og afmægtig og derefter tilbage til deres verden, til London.

Her har hun ikke har samme magiske kraft, som hun havde i Charn, men hendes styrke er alligevel overmenneskelig og skrækindgydende. Be-drøveligvis følger hun også med dem til Narnia, men den historie kommer først langt senere i bogen og må vente til en af de følgende artikler.

Efter at hun har forvoldt en forfærdelig masse ulykker i London, lykkes det omsider Digory og Polly at tage heksen med sig igen til en anden verden, først til Mellemskoven, hvor de lægger mærke til, at den dam, som havde været "indgangen" til Charn, nu var tørret ind. Charn var nu ophørt med at eksistere og hørte til mellem de forgangne verdener.

Med sig havde de også onkel Andrew, drochehesten Jordbær og dens kusk. Gennem en anden dam kommer de til endnu en verden, en tom verden tror de først, men nogle øjeblikke senere bliver de vidne til skabelsen af en ny verden. Skønt de har gjort alt, hvad de kunne for at slippe af med Jadis, Heksen, viser det sig, at hun også er fulgt med dem her.

På dette sted, hvad handlingen angår, slutter vi i denne artikel. I resten af artiklen og den næste vil vi prøve at danne os et billede af de personer, vi hidtil har mødt: først og fremmest Digory og Polly, onkel Andrew, dronning Jadis, men også tante Letty og londonkusken.

Personerne

Digory er i "Løven, heksen og garderobeskabet" professor Kirke, i hvis hjem de fire børn opholder sig, da de for første gang kaldes til Narnia. Gar-derobeskabet i den fortælling er faktisk gjort af brædder fra et træ, hvis frø kom fra Narnia. Derigennem forbindelsen mellem professoren og garderobeskabet og garderobeskabet og Narnia.

Digorys far er i Indien, og hans mor ligger dødssyg hos en onkel og tante i London, som også tager sig af Digory. Digory er som drenge er flest, men ef-terhånden som historien udfolder sig, ser vi, at han også kan tænke. Digory er en nysgerrig dreng, som gerne vil opleve eventyr. Som det ofte er tilfældet med børn har Digory også en udpræget retfærdighedssans, en instinktiv fornemmelse for, at der er moralske grænser, ingen må overskride:

"Idet han (onkel Andrew) sagde dette, udstødte han et suk, og han så så alvorlig og ædel og gådefuld ud, at Digory et øjeblik tænkte, at der virkelig var noget om det, han sagde. Men så kom han i tanke om det uhyggelige udtryk, onkelen havde haft i ansigtet et øjeblik før Polly forsvandt; og så gennemskuede han straks onkel Andrews flotte ord. "Det eneste, de betyder," sagde han til sig selv, "er, at han tror, han kan gøre hvad som helst, han har lyst til, for at få hvad, som helst, han vil have"

Det er godt tænkt og iagttaget af en dreng. Digorys insisteren på, at onkel Andrew i forbindelse med Pollys for-svinden har handlet ikke alene egoistisk, men gement og ondt, viser, at verden for Digory er en moralsk verden styret af universelle moralske love, som intet menneske, heller ikke et menneske med oversanselige evner som onkel Andrew kan sætte sig ud over:

“Hans (Digorys) kinder blussede af vrede nu. “Det eneste, jeg kan sige,” tilføjede han, “også selv om du er min onkel (Digory er også en høflig dreng) - er, at du har opført dig som en ussel kujon ved at sende en pige til et sted, som du ikke selv tør besøge”.

Digory er styret af Tao, det sæt af fælles moralværdier, som ifølge Lewis (i “Menneskets afskaffelse”) er alle menneskers moralværdier uanset kultur og tid. Digory har endnu ikke været i Narnia, og Aslan ved vi endnu intet om. Onkel Andrews følelse af overlegenhed i forhold til de almindelige morallove er for Digory simpelt hen “vås:

“Åh, hold op med alt det vås,” sagde Digory. “Har du tænkt dig at hente Polly tilbage?”.
Onkel Andrew er blottet for enhver anstændighedsfølse og går ikke af vejen for det værste hykleri:
“Jeg håber”, sagde onkel Andrew et øjeblik efter med meget høj og kraftig stemme (som om han var den perfekte onkel, der netop har givet sin nevø en pæn drikkeskilling og et godt råd), “jeg håber, kære Digory, at du ikke er nogen bangebuks. Jeg ville være meget bedrøvet over at finde ud af, at et medlem af vores familie ikke var ærefuld og ridderlig nok til at komme en ...øh... nødstedt dame til undsætning.”
“Årh, klap i!” sagde Digory. “Hvis du selv var ærefuld og alt det dér, ville du også selv tage af sted. Men det ved jeg, at du ikke vil. Godt. Jeg kan se, at jeg bliver nødt til det. Men du er et uhyre. Du har garanteret planlagt det hele, så hun kom af sted uden at vide det, og at jeg så ville blive nødt til at følge efter hende.”
“Naturligvis,” sagde onkel Andrew og smilede sit væmmelige smil.
“Udmærket. Jeg skal nok tage af sted. Men der er én ting, jeg gerne vil sige først. Jeg har aldrig troet på trolddom før i dag. Nu kan jeg se, at der er noget om det. Og hvis det er rigtigt, så er alle de gamle eventyr vel mere eller mindre sande. Og du er simpelt hen en ond og grusom troldmand ligesom dem i eventyrene. Men jeg har bare aldrig nogen sinde læst et eventyr, hvor den slags mennesker ikke fik deres straf til sidst, og det vil jeg vædde på, at du også får. Og det har du fortjent.”

Det er fristende at sammenligne drengen Digory med andre drenge i Narniakrøniken, med Peter og Edward f.eks. for ikke at tale om Eustace. I forhold til Eustace er det næsten som om, at Digory kunne være kommet fra en anden verden.

Eustace er en moderne dreng, et produkt af det moderne skolesystem med dens “grønne bog”, hvor det mysteriøse og transcendente er afskaffet, hvor eventyr, drømme og længsler anses for upassende og uønskede, og hvor naturens og tingenes objektive virkelighed er ombyttet med det oplevende subjekts.

Eustace skal gennem en forfærdelig masse ydmygende oplevelser, før han bliver den dreng, vi kender fra “Sølvstolen”, og selv da er han ikke helt sluppet fri af arven fra sin uheldige opdragelse. Med risiko for, at fantasien løber af med os, kan man måske vove at drage en sammenligning mellem Lewis som barn og Lewis som teenager og ung mand.

Digory er mere den dreng, Lewis var som barn, Eustace mere Lewis som teenager og ung. Digory er opdraget med og fortrolig med objektive mo-ralske værdier, som ingen dødelig kan og bør sætte sig ud over, han er også fortrolig med, at det at være menneske betyder at stå til ansvar for sine hand-linger, om ikke før så på dommens dag. Mere om Digory senere.

Mellemskoven

Mellemskoven er et interessant sted i fortællingen. Flere steder i Narniakrønikerne er der indlagt sådanne steder, som ikke er en del af den verden, de forskellige børn kommer fra, men heller ikke en del af Narnia eller af Aslans eget land. Mellemskoven er ligesom et billede på det evige, som transcenderer det umiddelbare og øjeblikkelige.

Her åbner sig muligheden for nye eventyr og nye valg, men her lukkes samtidig af for andre valg og eventyr. Noget bliver muligt, andet umuligt. Det er ligesom et besindelsens og afklaringens sted midt i livets pulserende strøm. Her er rart at være, men samtidig er det klart, at man ikke kan blive her, men må videre. At møde det evige bliver livsbestemmende for et menneske.

At møde Gud som Abraham eller Moses eller Jeremias og talrige andre siden har mødt ham bliver livsforand-rende. At høre Jesus nævne ens navn og sige "Følg mig!" er ikke bare en begivenhed blandt andre begivenheder, det er begivenheden, som indebærer alle muligheder for at finde liv, men samtidigt, - hvis kaldet afvises, - risikoen for at miste livet, miste det for altid.

Henvisningen til Atlantis - det klassiske sagn om en forsvunden verden - og Mellemskoven med dens mange damme som porte ind til bestående verdener eller verdener under skabelse og med dens udtørrede damme som en slags dæksler over forsvundne og nu for altid lukkede verdener - er en ny påmindelse om Lewis' tro på, at Gud godt kan have maget det sådan, at der faktisk har været andre verdener, og at der er andre verdener end den, vi kender.

Om det kan vi intet vide, derfor skal vi heller ikke udelukke muligheden for det. I Lewis' fiktive bøger - Narniahistorierne , Science fiction Trilogien, Den store Skilsmisse, og omend på en anden måde i Fra Helvedes Blækhus og Før vi får Ansigter spiller muligheden for at kunne komme ind i andre verdener og eksistensen af andre verdener hinsides Mælkevejen og hinsides Tiden en enorm rolle ikke blot som et litterært påskud eller trick, men også som en slags "øjen - og tankeåbner" , som gør det muligt for læserne at overskride sine forestillingers begrænsning og dermed blive i stand til at tænke større tanker end de ellers vil kunne.

Sætter vi det ind i en kristen sammenhæng, kan vi i fuld alvor og med overbevisning også hævde, at det er just det, Skriften ved at fortælle sine fortællinger gør og det fra dens første fortælling til dens sidste. Ikke mindst inkarnationen med Jesu, Guds Søns komme til os bygger bro mellem himmel og jord, sådan at Guds liv kommer til os og evigt fællesskab oprettes mellem Gud og os.

Polly

Polly er en typisk pige, en pige med ben i næsen, en pige med pigers praktiske sans og med begge ben på jorden. Ingen vidtløfttigheder her. Som piger ofte gør, fortæller hun også Digory sandheder om ham selv, som han ikke just bryder sig om at høre.
Intuitiv men også pligtopfyldende kan hun vist også siges at være. Selv om Digory kan være et øg og kun kan takke sig selv for det rod, de er kommet i, står hun dog trofast ved hans side. Kort sagt er hun en brav pige.

Tante Letty

Det samme kan siges om tante Letty. Hun lader sig ikke dupere, men holder fast ved de gode manerer. Ikke noget med tant og fjas. Hun "kalder en spade for en spade". Hun er myndig og uforfærdet. Hun er også stærk. At hun kan holde ud at bo sammen med en mand af onkel Andrews karakter er en anelse gådefuldt.

Det har vel noget med kvinders generelle omsorg at gøre, deres større medlidenhedsfølelse, men har også noget med deres generelt større evner til at overleve og kapere det umulige at gøre.

Lewis delte den bibelske tanke om manden som “kvindens hovede” , men han så også en slags Skaberens ironi i den tanke. For på talrige måder havde Skaberen jo udrustet kvinden med de rigere og større gaver. Var det for at lære os, mænd som kvinder, at livet ikke er et spørgsmål om magt og evner, men om kærlighed og villighed til gensidig at underlægge sig hinanden og om at give afkald på at være den ypperste i tjeneste for den anden? Sådan reflekterer han over spørgsmålet mand/kvinde og det evigt rivaliserende forhold mellem dem i bogen “The four Loves” - “De fire slags kærlighed” (ikke oversat til dansk).

I næste artikel går vi videre med handlingen i “Troldmandens nevø” og med et portræt af onkel Andrew og en analyse af Jaris, dronningen, som nogle kalder “heksen”, tante Letty “Den skamløse tøjte”.

En Djævel i forklædining

Hvad selve fortællingen angår, nåede vi i sidste artikel dertil, hvor Digory, Polly, onkel Andrew, Heksen, Londonkusken og hesten Jordbær gennem en af dammene i Mellemskoven er kommet til en verden, hvor først alt er mørke, og hvor der slet ikke er nogen verden, men hvor en verden lidt efter lidt skabes (kapitel 8, side 96 ff.).

Denne utroligt smukke og fortættede fortælling vender vi tilbage til til sidst i denne artikel; lige nu fortsætter vi med udviklingen af bogens persongalleri, dronning Jadis og onkel Andrew, men også londonkusken og hans hest, Jordbær er bestemt værd at studere en smule nærmere. Et par yderligere iagttagelser omkring Digory og Polly bliver der måske også plads til.

Jadis, Charns dronning, også kaldet heksen beskrives som en kvinde af blændende skønhed, det er dog kun Digory og i pinlig grad onkel Andrew, som falder og forblændes af den. Kvinderne, hvadenten det er Polly eller tante Letty, sanser intuitivt, hvad sagen drejer sig om og kalder en spade for en spade. Onkel Andrew er ond, men ond på en latterlig, gemen og lusket måde, Jadis er den uforfalskede vare, så tæt på en inkarnation af ondskaben selv som nogen kan være.

På en eller anden måde er ondskaben til stede i alle Narniafortællingerne, og den har mange udøvere, men på en særlig måde har den forbindelse til og hidrører fra Heksen, som nok overvindes og trænges tilbage ind imellem slagene, men altid har en evne til at vende tilbage. Hun er her, før Aslan endnu har skabt Narnia. Hun kan overleve i Mellemskoven, vel nok et sindbillede på evigheden, hvor alle verdener begynder og ender, men hun bliver svag og kraftesløs og sygner hen her.

Ondskabens karakter

Hvorfra kommer det Onde og hvorfor er det her? Det er et spørgsmål, som menneskeheden har syslet med og tumlet med fra tidernes morgen. Og hvem kan give os svar på det spørgsmål? Lewis har grublet over det og arbejdet med det mere end de fleste. Det onde har ikke nogen selvstændig eller evig eksistens. I sit væsens udspring er det det gode, som er blevet fordærvet; det onde er den gudskabte og gudgivne fri vilje, når den misbruges. Ondskaben kan udrette forfærdelig meget ondt, men kan ikke ødelægge Guds forsæt, tværtimod bidrager den som et slags brændstof, hvori kompleksiteten i Guds godhed kan udfolde sig i al sin rigdom og dybde.

For Lewis (som for Bibelen) er ondskab ikke et psykologisk fænomen, men noget, som er kommet ind i verden, og nu bor i verden. I Narnia er ondskaben manifesteret til stede, før nogen fra vores verden overhovedet aflægger besøg i Narnia. Her får vi at vide, at den var der, før Narnia blev til, og den var der i verdenerne før Narnia.

Bibelen er optaget af denne verden og denne jord, af Adam og Eva og deres efterkommere. Den åbenbarer ikke noget om, hvordan verden var før skabelsen af "de nuværende himle og den nuværende jord". Den fortæller os, at synden kom ind i verden ved et menneske og døden ved synden, og at alle syndede. Slangen, som kom til vore første forældre i Eden og med sin forførende tale ledte dem i fordærv, er en antydning af, at det onde var til forud for Adam og Eva, også selvom fristelsen kom fra og formidledes gennem et af de dyr, Gud Herren havde skabt og anbragt i haven hos Adam.

Bibelen åbenbarer, at der findes et åndeligt univers, beboet af åndelige væsener, kræfter og magter. Også at nogle af disse åndelige magter er oprørere mod Gud og står Guds vilje imod. Forrest mellem disse oprørere er Satan, Djævelen, Slangen, som i Bibelen præsenteres som ærkeoprøreren og menneskehedens og det skabtes bitre og hadske ærkefjende. Mere siges ikke.

Hvordan en ærkeengel, en lysets engel, en Guds tjener, blev Satan, anklageren, modstanderen,

løgneren, morderen, mørkets fyrste og denne verdens fyrste, fortælles os ikke. Han er til på det tidspunkt, Gud skaber verden, og han formåede også at skaffe sig adgang til Eden og at forføre og overtale Adam og Eva.

Og hvor i verden og hvor i livet vi end er, kommer vi ikke uden om det onde. Det er en del af vor virkelighed fra første begyndelse. Også en del af børns virkelighed, en del af deres natur.

Derfor er det kun naturligt, det er i Narniakrønikerne og er der som en metafysisk, mysteriøs virkelighed, ikke bare som en psykologisk og dermed også forklarlig virkelighed. Forfattere, dramatikere, komponister og billedkunstnere, som vil sige os noget, som rækker ud over øjeblikket, må have denne større virkelighedsforståelse med sig i bagagen.

Men Lewis er konsekvent kristen og bibelsk i sin tænkning om det Onde. Hos ham har det ingen uafhængig, autonom og suveræn eksistens, selvom det er frygtindgydende i dets magtudfoldelse og grusomhed. På det punkt må man sige, at både Tolkien og på det seneste Rowling ("Harry Potter") skildrer det Onde i et mere dualistisk lys.

Gandalf og hans venner ender med at sejre over det Onde, men om triumfen er endelig, giver Tolkien os ingen vished om. Harry Potter går ligeledes sejrende ud af sine kampe mod de onde kræfter på Hogwarts, men om det godes suverænitet og endelige og endegyldige sejr er der foreløbigt ikke nogen antydning af i Potterbøgerne.

Astrid Lindgrens "Mio, Min Mio" er også en betagende smuk bog om det godes kamp mod det onde, men ved slutningen af bogen skal vi alligevel føle medlidenhed med ridder Kato.

Charns historie

Dronning Jadis er den sidste af de henslumrende kongeskikkelser i riddersalen på slottet i Charn. Charn beskrives som "storstaden Charn, kongernes konges by, det største vidunder i denne, ja måske alle verdener". Beskrivelsen minder påfaldende om den måde, Babylon opfattede sig selv på og opfattedes på, så meget, at Babylon i Bibelen bliver urbilledet på menneskecivilisationen organiseret i oprør mod Gud.

Her var engang en stor bred flod. "Nu er den tyst. Men jeg (det er dronning Jadis, som siger dette) har stået her, mens luften var fuld af lydene fra Charn; trampende fødder, knagende hjul, smældende piske og stønnende slaver, buldrende vogne og dundrende offertrommer fra templerne. Jeg har stået her (men det var hen mod enden), mens kamptummel hørtes fra gaderne, og vandet i floden blev rødt." [Hvor ofte har mon den historie gentaget sig i historien? hvor ofte har tingene ikke udviklet sig fra godt mod ondt til værre? (Vil du have en teologisk opbygget og begrundet reflektion herover så læs Rom 1:18-32)].

Hele Charns historie fra dens første spæde begyndelse til dens afslutning i opgøret mellem dronning Jadis og hendes søster kan læses ud af ansigterne på de hensovede konger og dronninger.

De førstes ansigter er rare og kloge, de efterfølgendes højtidelige, deres i midten "viljestærke, og stolte og glade, men der var også noget ondt over dem, et stykke længere henne så de endnu mere onde ud, og gik man videre, var de stadig onde, men ikke længere glade, de var endda fortvivlede - som om de mennesker, de tilhørte, havde gjort forfærdelige ting og også oplevet forfærdelige ting".

"Den sidste af samtlige figurer var den mest interessante - en kvinde, der var om muligt endnu mere fornemt klædt end de andre og meget høj, og som havde et så hovmodigt og bistert blik, at det tog pusten fra en. Men alligevel var hun smuk".

Efter hende er der en masse tomme stole, mange andre skulle være fulgt, men takket være hendes ondskab og allieren sig med ondskaben selv ("Det begrædelige Ord") kommer der ingen efter hende. Charn slutter sin historie med hende, og som hun havde bragt død og ødelæggelse til

mange byer og civilisationer før Charn, bragte hun nu død over sit eget folk:

"..... Hun (Jadis' søster) rettede sit grufulde onde blik imod mig og sagde "Sejr." "Ja,"sagde jeg, "sejr, men ikke for dig." Så sagde jeg Det begrædelige Ord. I næste øjeblik var jeg det eneste levende væsen under solen." "Men hvad med menneskene?" gispede Digory. "Hvilke mennesker?" spurgte dronningen. "Alle de almindelige mennesker," sagde Polly, "som aldrig havde gjort Dem noget. Og kvinderne og børnene og dyrene? " "Forstår du da ikke?" sagde dronningen (stadig kun henvendt til Digory). "Jeg var dronningen. De var alle mine undersåtter. De var der kun for at adlyde mig." "Det var nu alligevel synd for dem," sagde han.

"Jeg har helt glemt, at du bare er en almindelig dreng. Hvordan skulle du kunne forstå statsanliggender? Mit barn, du må lære, at det, der er forkert for dig og andre almindelige mennesker, ikke er det for en stor dronning som mig. Alverdens byrder hviler på vore skuldre. Vi er derfor hævet over alle regler. Det er vor skæbne at leve i ophøjet ensomhed." Digory kom pludselig i tanke om, at onkel Andrew havde brugt nøjagtigt de samme ord. Men de lød meget flottere, da dronning Jadis sagde dem; måske fordi onkel Andrew ikke var to meter høj og blændende smuk".

Jadis har ved systematisk søgen og leden og ved besværgelser søgt efter det ultimativt ødelæggende ord, og hun har solgt sig selv og hele sin fremtid for at få kontrol over det ord. Trods de dyreste og helligste løfter til sin søster tøver hun ikke med at bruge dette ord i samme sekund, det bliver et valg mellem søsterens magt og eksistens og hendes egen magt og eksistens, uanset at hun derved trækker alle skabninger og hele verden med sig i faldet.

Som Heksen skildres i bogen og i bøgerne, er hun det nærmeste, vi kommer Djævelen selv. Også hans oprindelse er en gåde, som fortaber sig i mørket før tid og verden blev til. Som Jadis er en løgner, en morder, en menneskehader, er Djævelen det også. Absolut og selvisk magt uden ansvar er Jadis' motto, som det er Djævelens.

Ingen love binder ophøjede væsener som dem, heller ikke Skaberens love, som de som skabte væsener soleklart er underlagt. Således kommer Djævelen til Jesus og gør krav på at sidde inde både med suverænitet og vilkårlig magt, både at kunne gøre krav på tilbedelse og på verdensmagt. Jesus, Menneskesønnen, Guds Søn, Herren fra evighed underlagde sig Guds ord, var Gud og mennesker lydig, tjente mennesker og gav sit liv hen for dem; Jadis (alias Djævelen) ser på andre som til for hendes skyld, som hun kan skalte og valte med efter forgodtbefindende. Hun må siges at have haft og at have mange efterfølgere i den virkelige verden fra Sankerib over Napoleon, Hitler, Stalin, Idi Amin, Mao, Pot Pol til Saddam Hussein og talrige andre.

Onkel Andrew er naturligvis ikke noget sammenlignet med hende, alligevel både hører Digory hendes ord og argumenter i hans og ser hendes træk i hans. Det er også en fin iagttagelse fra Lewis' side, når han kommenterer over Digorys fascination af Jadis, den samme fascination, ja forelskelse, vi i "Sølvstolen" oplevede hos prins Rilian:

"Det lød meget flottere, da dronning Jadis sagde dem; måske fordi onkel Andrew ikke var to meter høj og blændende smuk". Det ondes tiltrækningskraft på os kan ingen af os sige os fri for; Djævelen mestrer at iføre sig skikkelse som en "lysets engel".

Ingen almægtig djævel

Jadis er ikke alvidende, langtfra. Djævelen er ikke Gud, hvor meget han end selv tror, han er Gud og gerne forstiller sig som Gud. Hun har overhovedet intet kendskab til den verden, børnene kom fra. Hun evner ikke at forestille sig, at onkel Andrew ikke er noget særligt, og hendes forestillinger

om, at Andrew fandt frem til hende og hvordan, er ikke alene uden forbindelse med virkeligheden, men også naragtige, "simpelt hen noget forbandet sludder fra ende til anden" som Polly så karsk og bramfrit udtrykker det. Hun er ikke imponeret, ikke det mindste. Hvor jeg elsker Polly!
Det er også tankevækkende, det Lewis bemærker om Jadis efter, at Digory og Polly, desværre med hende på slæb, er hjemme i London igen: "Og nu, hvor de så hende i deres egen verden, omgivet af almindelige ting, måtte de gispe efter vejret. I Charn havde hun været foruroligende nok, men i London var hun rædselsvækkende."

Jadis har gruopvækkende kræfter, dog er hun ikke almægtig; i nogle verdener er hun helt uden evner og kræfter; i Charn havde hun ikke kunnet kalde sig selv til live, hvis ikke det var for Digory og hans nysgerrighed og lyst til at afprøve grænser, i London har hun kræfterne, men Det begrædelige Ord er virkningsløst her. Ved Aslans sang og skaberkraft føler hun ligefrem "afsky", for instinktivt fornemmer hun ved den "en magi, der er anderledes og stærkere end hendes".

I "Løven, Heksen og Garderobeskabet" kender hun nok Den store Troldom, men "så er der en endnu større troldom, som hun ikke ved noget om. Hendes viden går kun tilbage til tidernes morgen. Men hvis hun kunne have kigget en smule længere tilbage, ind i stilheden og mørket før tidernes morgen, ville hun dér have set en anderledes besværgelse. Hun ville have vidst, at når et villigt offer, som ikke har begået forræderi, bliver dræbt i stedet for en forræder, revner Stenbordet og selve Døden bliver besejret." (jvf 1 Kor 2:6 ff.).

Jadis er klart overmenneskelig, men hun er alligvel kun en skabning, en skabning som, uanset at hun bestemt ikke vil det, må følge afstukne rammer og grænser. Jeg mener at huske, at en har kaldt djævelen for "Guds vagthund". Nok er der tale om en særdeles frygtindgydende og farlig vagthund, men dog en hund. Det er værd, at vi skriver os dette bag øre, hvis vi skulle frygte Djævelen lidt for meget eller beundre ham lidt for meget.

Også i London har dronning Jadis kun et i hovedet: at erobre verden. Det er drivkraften i hendes liv at erobre og herske, men, ligesom i Charn og i verdenerne samtidig med den, kun med det ene formål at ødelægge og slå ihjel. "Jeg formoder", kommenterer fortælleren, "at de fleste hekse er sådan. De er ikke interesseret i ting eller mennesker, medmindre de kan bruge dem til noget; de er forfærdelig praktiske".

Mørket, døden, antiskabelse kan vi ligefrem kalde det, er hendes metier; det smukke, det gode, livet, verden, træerne, dyrene, menneskene, hun bare hader og afskyr det altsammen, ingen skal have lov til at eksistere ved siden af hende, hendes skæbne, siger hun ligefrem selv, er "at leve i ensom og ophøjet majestæt", så helt modsat den "evige, uforkrænkelige ene sande Gud", som "bor i et lys, ingen kan nærme sig", om ham siges det, at "al jorden er fuld af hans herlighed", at alt blev skabt og blev til, fordi "han ville det", ja i tidens fylde åbenbarede han sit væsens evige herlighed i Sønnen "blevet kød". Alt liv er kosteligt i hans øjne, ikke mindst menneskelivet, som han endda formede og skabte i sit billede.

Ynkelig Onkel

Onkel Andrew bliver skåret til i størrelse sammenlignet med Heksen: "Der var én god ting ved at se de to stå ved siden af hinanden, og det var, at man aldrig nogen sinde behøvede at være bange for onkel Andrew - ikke mere end man be-høvede at være bange for en orm, efter at man havde mødt en klapperslange, eller bange for en ko, efter at man havde mødt en olm tyr. "Bah!" tænkte Digory for sig selv. "Skulle han være troldmand?" Næh - hun var den ægte vare."

Lewis er ikke bange for at gøre lidt grin med den lidt amatøragtige måde en mand, som onkel Andrew leger med de okkulte kræfter på uden at ane, hvad det er, han har gang i. Ingen tvivl om

det, onkel Andrew er et ondt menneske, men ond på en gemen, luset og fej måde.

Han er så inderligt bange for sit eget skind, personligt skal han ikke løbe nogen risiko, men han har ikke den mindste betænkelighed ved at bruge andre: "Hans "eksperiment", som han kaldte det, var blevet en større succes, end han brød sig om; for selv om han i årevis havde fusket med magi, havde han altid (så vidt det var ham muligt) overladt alle farerne til andre mennesker".

Han er tillige en forfængelig gammel rad, selvhøjtidelig, en døgenigt, som ikke gør dagens gerning, men groft udnytter sin søster, også til at finansiere sit eget overforbrug. Han er også en kryster og en klynker. Nej, der er bestemt intet godt at sige om ham, han er alt andet end en heroisk figur, snarere en smule tragikomisk. Lewis' humor fejler som mange gange tidligere observeret ikke noget. Den er i top:

"Andrew, gamle dreng," sagde han til sig selv, mens han stod og kiggede i spejlet, " du ser pokkers godt ud af din alder at være. En rigtig distingveret herre er du." Forstår du - den tåbelige gamle mand var faktisk i færd med at bilde sig selv ind, at Heksen ville blive forelsket i ham. De to glas, han havde drukket, havde sandsynligvis deres del af skylden, og det samme havde søndagstøjet. Men han var under alle omstændigheder en forfængelig rad; det var derfor, han var blevet troldmand".

Heksen foragter ham, men hun anerkender, at "han er en slags troldmand", en "lille middelmådig troldmand, som går frem efter regler og bøger". "Og alligvel var der, som Polly bagefter sagde, en vis lighed mellem hans og hendes ansigtsudtryk. Det var det udtryk, som alle onde troldfolk har - det, som Jadis ikke havde fundet i Digorys ansigt". Så meget des bedre for Digory.

Om ham har vi tidligere bemærket, at han er opdraget i den gamle skole, hvor der endnu fandtes objektive moralske værdier, og hvor man blev kaldt "god" eller "ond" i forhold til, om man fulgte dem eller brød med dem. Det virkeligt triste i onkel Andrews livshistorie får vi imidlertid først klarhed over senere i fortællingen, efter at lyset fra Aslan falder over ham, så det gemmer vi til senere.

Skabelse og sang

Det samme gælder Londonkusken og hesten Jordbær. Også de udfolder sig først ret med Aslan og Narnia som baggrund, så også de må vente. Også Digorys overhøring af tante Lettys bemærkning til en besøgende om, at kun "frugter fra ungdommens land" vil kunne gøre moderen rask og hans spekulationer omkring det med "ungdommens land", vender vi tilbage til senere.

Digory og Polly udviser også stort mod og stor uselviskhed i deres ihærdige og farlige forsøg på at få Heksen, som allerede har forårsaget ikke så lidt ravage og lige nu tér sig på sit vildeste, bragt bort fra London og tilbage til om ikke den verden, hvorfra hun kom, så en anden verden. Og dermed er vi tilbage ved fortællingen i kapitel 8 (side 96), som hedder "Slaget ved lygtepælen", men som mest handler om Narnias skabelse.

"*Åh, se! Vi har også fået den gamle hest med os. Og hr.Ketterley. Og kusken. Sikken redelighed!" Lige så snart heksen så, at hun igen befandt sig i skoven, blev hun bleg og knækkede sammen, til hendes ansigt rørte ved hestens manke. Man kunne se, at hun havde det meget dårligt. Onkel Andrew stod og skælvede. Men Jordbær virrede med hovedet, vrinskede fornøjet og syntes i det hele taget at have fået det bedre. Han faldt til ro for første gang, siden Digory mødte ham. Hans ører, der havde ligget fladt bagud på hans hoved, rejste sig igen, og det vilde blik forlod hans øjne*."

Hesten, som er tørstig, bevæger sig hen til den nærmeste dam med vand for at drikke. Hele selskabet holder stadig fast ved hinanden. Lynhurtigt stikker Polly sin hånd ned til den grønne ring i hendes lomme, og en, to, tre synker de dybere og dybere ned, indtil deres fødder står på fast grund. Men ellers er alt tomt omkring dem. "Måske er det her Charn," sagde Digory. "Måske er vi bare kommet tilbage midt på natten." "Dette er ikke Charn," sagde Heksens stemme, "Dette er en tom verden. Dette er ingenting".

"Omsider skete der noget inde i mørket. En stemme var begyndt at synge. Den lød meget fjern, og Digory havde svært ved at høre, hvor den kom fra. Det ene øjeblik syntes den at komme fra alle retninger på én gang. Det andet øjeblik var han lige ved at tro, at den kom op af jorden under dem. Dens laveste toner var dybe nok til at kunne være selve jordens stemme. Der var ingen ord. Der var ikke engang nogen rigtig melodi. Men det var uden sammenligning det smukkeste, han nogensinde havde hørt. Det var så smukt, at han næsten ikke kunne holde det ud.
Hesten kunne tilsyneladende også godt lide det: den udstødte en vrinsken af den slags, en hest ville komme med, hvis den efter mange års arbejde som droschehest pludselig igen befandt sig på den gamle mark, hvor den havde leget som føl, og så nogen, som den huskede og holdt af, komme med en sukkerknald til den. "Guud!" sagde droschekusken. "Er det ikke smukt?"

Pludselig følges den syngende stemme op af andre stemmer. De var i harmoni med den, men lå langt højere oppe ad skalaen. Pludselig strålede også mørket over dem af strålende stjerner. "Hold da ferie!" sagde kusken. "Jeg ville have været et bedre menneske, hvis jeg havde vidst, at sådan nogle ting eksisterede." Denne kusk må vi vende tilbage til, men det bliver først i næste artikel.

Skabelsen fortsætter med skabelse af nat og dag, af vinden og af det bakkede land. "Det var snart lyst nok til, at de kunne se hinandens ansigter. Kusken og de to børn stod med åben mund og skinnende øjne; de sugede lyden til sig, og de så ud, som om den mindede dem om noget".

Skabelsens forargelse

Onkel Andrew stod også og måbede, men ikke af glæde. Han så mere ud, som om hans underkæbe var faldet ned og ikke kunne komme op igen. Hans skuldre hang, og hans knæ rystede. Han kunne ikke lide stemmen. Hvis han kunne være sluppet væk fra den ved at krybe ind i et rottehul, ville han have gjort det.

Men Heksen så ud, som om hun på en måde forstod musikken bedre end nogen af de andre. Hendes mund var lukket, hendes læber sammenpressede, og hun havde knyttet hænderne. Lige siden sangen begyndte, havde hun kunnet mærke, at hele denne verden var fyldt med en magi, der var anderledes og stærkere end hendes. Hun afskyede den. Hun ville have smadret hele denne verden - ja, alle verdener - i stumper og stykker, hvis det blot kunne standse sangen.

".....Jorden havde mange farver: klare, varme, levende farver. De gjorde en opstemt - indtil man så selve sangeren, og så glemte man alt andet. Det var en løve. Kæmpemæssig, lys, og lådden stod den vendt mod den opstigende sol. Dens mund var åben i sang, og den stod godt tre hundrede meter borte. "Dette er en frygtelig verden, " sagde Heksen. Vi må væk herfra. Straks. Øv din troldom." "Jeg er ganske enig med dem, frue," sagde onkel Andrew. "Et yderst ubehageligt sted. Fuldstændig uciviliseret. Hvis jeg blot var noget yngre og havde et gevær ... " Nej, hør nu!" sagde droschekusken. "De tror da vel ikke, at De kunne skyde den, gør De?" "Og hvem kunne finde på det?" sagde Polly".

Hyldest til Skaberen

Det er altsammen så bevægende smukt. Sammen med flere andre scener i Narniabøgerne er dette en af de scener, hvorigennem der løber en poetisk åre. Det er prosa, men er alligvel poesi, dybt bevægende poesi, poesi som kommer Himmelen meget nær og bliver til tilbedelse og hyldest til Skaberen. Det, som foregår her, er også afklarelsens og forklarelsens time. Er man i harmoni og i fred med sin skaber og Gud, eller er man det ikke, har man lært at bøje sine knæ for ham, tilbede ham og sige "Din vilje ske!", eller har man det ikke.

For dem, der har det, er det også forvandlingens time. Instinktivt bliver de bedre mennesker, selv gamle Jordbær forvandles og genoplever sit livs gyldne øjeblikke. Onkel Andrew og heksen derimod oplever dette som den rene tortur, nærmest som "en stank af død til død"(jvf.2 Kor 2:16). Flere andre steder i fortællingerne holder Lewis os fast ved dette, at mødet med Aslan aldrig går upåagtet over nogen. Enhvers holdning kommer frem og kommer frem i stærke følelser af enten dyb kærlighed eller flammende had. Nogen mellemreaktion gives ikke.

Aslan træder nu frem majestætisk, frygtindgydende og tillidvækkende på en og samme tid. Og i samme sekund, man ser ham, mister man blikket for alt andet, også for det som for bare for et øjeblik siden lagde beslag på alle ens sanser.

Det Skabte Uden Lige 1

Narnias skabelse fortsætter gennem kapitel 9 og 10, smukkere, mere bevægende, mere majestætisk, mere tanke-stimulerende, mere kaldende på afvisning eller tilbedende overgivelse end nogensinde.

I denne fortsatte skildring af Narnias skabelse bliver det også klart, at Lewis' fortælling ikke bare er en gendigtning af Bibelens skabelsesfortælling i eventyrets form. I den er vi både i fortid og nutid, i eventyrets begyndelse, men vi er også i vores eget eksistentielle nu.
Vi også mere end aner, at Narnia ikke er den absolutte begyndelse, den hører alene Aslan til. Mere og mere tydelig træder han frem, og træder frem som den ENE, den helt i sig selv hvilende, som ingen kan hamle op med. Han lader sig ikke distrahere og forstyrre bort fra sit forehavende, i stedet er han involveret, endda dybt involveret, men på sine egne præmisser og ud fra sin egen dagsorden.

Aslan er ubeskrivelig majestætisk, frygtindgydende, uundgåelig for alle, ingen kan ignorere hans eksistens, man tvinges til at forholde sig til ham, gemme sig for ham som onkel Andrew, kaste en jernstang efter ham som Jadis, skælvende nærme sig til ham som Digory.

Ingen af Narnias skabninger er til uden ham, og han fastlægger og bestemmer suverænt deres skæbne og opgave i hans kongerige. Som i Bibelens skabelsesberetning opstår de alle af jorden, men det er Aslans sang, som efterhånden er blevet til en symfoni iboende dennes højere og dybere toner og blidere og voldsommere passager, som kalder dem frem lige fra mus til elefanter.

Nogle af dem udvælger han til særlige privilegier, til at stå i et særligt forhold til ham og til med godhed og trofasthed at varetage hans kærlighed og omsorg for alt, hvad han har skabt. Dem gør han til talende væsener. Talens brug bliver deres adelsmærke, tegnet på deres særlige status hos ham og i hans land. Ordet og talen er i Bibelen menneskets adelsmærke, tegnet på, at vi er skabt i Guds billede.

Hvilket slags land er Narnia?

Ved at svare på det spørgsmål får vi indsigt i flere af Lewis' kongstanker og grundliggende idealer: Narnia bliver som Aslans eget og særlige land et vidunderligt skønt land. Vi kan ligefrem kalde det

skønhedens, det ædles og godes land.

Kapitlerne 9 og 10, er, som Narniakrøniken i det hele taget er det, prosa, men der løber en fin poetisk åre igennem dem. Det er ikke kun vor fantasi og vort intellekt, der bliver berørt, vore følelser medinddrages i allerhøjeste grad, og vigtigst af alt det bedste i os kaldes frem.
Sådan er det i virkeligheden med megen kunst, poesi, eventyr, drama, musik, billedkunst, filmkunst. Sådan er det ikke mindst med Bibelen, hvor Guds fuldkommenhed og evige godhed udstråles i og gennem hans værker. Derfor opfordres vi til at se, skue, høre, endda smage Guds godhed, og give Herren, ja give Herren ære og pris.

Skønhed er ikke det, som står højest i kurs i moderne kulturliv, og vi må medgive, at når nogen forsøger sig med det skønne, bliver resultatet ofte sentimentalt, nostalgisk og forlorent. Det grimme, det stygge, og hæslige falder mere i hak med tiden.

Alligevel længes mange mennesker mod det skønne. Men det er som om, at det forrige århundrede, hvis voldelige og blodige tendenser bestemt ikke er blevet mindre i det århundrede, vi lige har påbegyndt, har demoraliseret os og forkrøblet os så meget, at det gode og det skønne er blevet så uvirkeligt for os, at vi ligefrem trives bedre med det stygge og grimme.

Hvorfor ynder f.eks. nogle rockmusikere at optræde så hæslige som mulige? Hvorfor ser vi graffitiens hærgen over alt i det offentlige rum? Hvorfor den hæslige arkitektur, de hæslige skilteskove i bybilledet, hvorfor vandalismen, hærværket mod kirkegårde, det voldelige angreb på så at sige alt, hvad der er smukt. Hvorfor pornografien med dens hån mod den menneskelige krop og mod kærlighedshandlingen selv? Hvorfor piercinger og tatoveringer?

Er vi kommet så meget på afstand af Gud, det godes og skønnes kilde, at der hver gang vi ser det, ligefrem "farer en djævel i os", så vi må ødelægge det? Disse betragtninger har ført os langt bort fra Narniasporet. Og dog kan Heksen ikke holde ud at høre og se Aslans skabelsessymfoni, hun væmmes ved den, ja hun hader den så meget, at hun forsøger at få ram på Aslan og kaster i desperation jernstangen efter ham, den jernstang som er her, fordi hun for et øjeblik siden har hærget og ødelagt i London.
Vi genkalder os også den blodige historie om hendes grusomme ødelæggelse af Charn. I den næste bog er Narnia sne og is og forstenede skabninger og evig vinter på grund af hende. Død og ødelæggelse følger hendes spor; hvor hun er, der er de. Skøn er hun, isnende skøn, men hendes skønhed er rendyrket forfængelighed og selvviskhed blottet for godhed, dødens og helvedes forblændelse, ikke livets og Himmelens skønhed som Aslans er det.
Onkel Andrew kan heller ikke lide Narnia. Han har allerede inddrukket så meget af det onde, at det har indtaget ham. Men sammenlignet med Heksen er han amatør, endda af den latterlige slags. Han er dog ikke blind for, at dette land har store kommercielle værdier. Klimaet, de smukke landskaber, landets foryngende kraft selv på en gammel slyngel som han. Han øjner muligheden for store rigdomme til sig selv, kunne han dog få ram på den "forbandede" løve. Han tænker desværre på at slå Aslan ihjel, og tåbeligt forestiller han sig, at havde han bare et gevær hos sig, skulle det nok kunne lade sig gøre.

Onkel Andrew er bestemt ikke noget særligt, en forfængelig, lurvet, udnyttende og fej gammel nar med visse okkulte evner. Han lader andre gøre arbejdet for sig, herunder også det farlige arbejde, medens han gerne selv vil høste alle fordelene. Han vil også hjertens gerne udnytte hele Narnias potentiale af gode, eksotiske og dejlige ting, men Narnias skaber viser han ingen respekt, kun foragt. Ham må man se at komme af med.

Hurdlen er bare, at ham kommer man ikke af med. Heksens forsøg med jernstangen, som hun kaster efter Aslan og rammer ham lige mellem øjnene, anfægter ham ikke det mindste; han ikke så meget som ser sig omkring, men fortsætter ufortrødent sin sang:

"Selv om dens bløde trædepuder ikke lavede den mindste støj, kunne man mærke jorden skælve under dens vægt ".

Kun Lewis kan skrive sådan!. Men siger det ikke alt, og siger det, så det står ristet i hukommelsen? Onkel Andrew, så ussel og lurvet han er, ligner dog ethvert andet medlem af familien Homo Sapiens ved, at han som vi hver eneste dag drager fordel af Guds verden og høster alt, hvad vi kan af denne verden, uden at vi vil vide af vor Skaber, uden at vi "ærer og takker ham som Gud" (Rom 1:21).

Frihedens land

Narnia er frihedens land, den hensynsfulde, ansvarsfulde friheds land:

"Men de par, som den (løven) berørte, forlod straks deres artsfæller og fulgte efter løven. Til sidst standsede den op, og alle de dyr, den havde rørt ved, kom hen og stillede sig i en stor rundkreds uden om den. De andre, som den ikke havde rørt ved, begyndte at vandre væk. Langsomt tonede lyden af dem bort i det fjerne. .....For første gang den dag var der fuldstændig tyst - når man så bort fra lyden af rindende vand. Digorys hjerte bankede vildt; han vidste, at der skulle til at ske noget meget højtideligt. Han havde ikke glemt sin mor; men han var helt klar over, at han ikke - end ikke for hendes skyld - kunne afbryde det, der hændte her.

Løven, hvis øjne på intet tidspunkt blinkede, stirrede så stift på dyrene, at det næsten så ud, som om den forsøgte at brænde dem til døde med sit blik alene. Og langsomt begyndte de at forandre sig. De mindste dyr - kaninerne, muldvarpene og den slags - voksede sig en hel del større. De meget store dyr - det var mest elefanterne, man bemærkede det ved - blev en smule mindre. .....

Højt , højt oppe, hinsides det blå himmelslør, der skjulte dem, begyndte stjernerne igen at synge - en ren, kold, svært forståelig musik. Så kom der - enten fra himlen eller fra løven - et pludseligt, flammende lysglimt (men det brændte ikke nogen), og blodet blev pumpet rundt i børnenes kroppe, så det snurrede, og den dybeste, vildeste stemme, de endnu ikke havde hørt, sagde:

"Narnia, Narnia, Narnia, vågn til dåd. Vis kærlighed. Tænk. Tal. Bliv vandrende træer. Bliv talende dyr. Bliv overjordiske vande".

Det var naturligvis løvens stemme. Børnene havde længe nok været sikre på, at den kunne tale; alligevel var det et chok, da den endelig gjorde det - et på en gang smukt og forskrækkeligt chock. ..... Og alle disse væsener ("skovens guder og gudinder; med dem fulgte fauner og satyrer og dværge. Op af floden steg flodguden sammen med sine najade-døtre") og alle dyrene og fuglene svarede med deres forskellige dybe eller høje eller hæse eller klare stemmer:

"Vær hilset, Aslan. Vi hører og adlyder. Vi er vågne. Vi føler kærlighed. Vi tænker. Vi taler, Vi ved."

Narnia er, som vi har set det igen og igen, og allermest ved sin begyndelse før ondskaben for alvor var trængt ind i det, en meget levende og intens verden, nærmest en besjælet verden. Selv de umælende skabninger er besjælede, også livløse skabninger som floder.
Eventyrvæsener og mytologiske væsener er en naturlig del af Narnias indbyggere. Alle er de Aslans skabninger, og Aslan hersker over dem alle, og de adlyder alle Aslan. Himmel og jord er forbundne. Og stjernerne synger. Alle formes og dannes og udvælges af Aslan, hver til sin særlige opgave og funktion. Aslan styrer alt med sit blotte blik.

Livet er helligt, og det rummer hellige øjeblikke og situationer, som intet, selv ikke de mest påtrængende behov og de største sorger og bekymringer må forstyrre eller forhindre. Skabelse er

større end sygdom og død og anden nød, Aslans forehavender vigtigere end nogens mest brændende ønsker og begæringer.

En verden fuld af dåd

Aslan vil, at hans land, hans Narnia skal være en verden fuld af dåd, dvs. en verden ikke bare fuld af aktivitet, men af handlinger, som udspringer af mod, er motiverede af godhed for Narnia og har ædle mål. Aslan vil en verden af kærlighed, en verden af tanke og reflektion, en verden af fællesskab, ikke bare af kommunikation, men af samtale, en verden som også rækker ud mod det overjordiske.

Aslan har sunget eller måske snarere nynnet sin skabning til live, til de særligt udvalgte, som skal styre og gå forrest i Narnia, taler han. For selvfølgelig kan han, som giver dem talens brug selv tale, og når han taler både ryster man og henrykkes på samme tid.

Her fornemmes det tydeligt, hvor Lewis har sit forlæg til Aslan skikkelsen fra. Hvorfra, hvis ikke fra evangeliernes Jesus, fra brevenes og Åbenbaringens Herren Jesus Kristus?

Også Jordbær, den gamle droschehest fra London er nu mellem Narnias talende dyr.

Aslan skænker sine skabninger dem selv, han skænker dem Narnia, dets skove, dets frugter, dets floder, dets stjerner, og størst af alt skænker han dem sig selv. Også de umælende dyr er deres, men som genstand for deres godhed og kærlighed. Ved deres udvælgelse som Aslans særlige fortrolige og særlige skabninger er de udskilt fra dem, men de er rundet fra dem.

Det er deres særlige relation til Aslan, som gør dem til det, de er, den relation skal de holde fast ved og bevare, ellers kan de nemt miste deres status og blive, som de engang var.

Alle disse ting siger ikke så lidt om, hvad det er at være en del af Aslans historie. At få skænket sig selv er frihed i alleregentligste forstand. At få skænket, ja, modsat at tilrane sig. Fri er man kun, når man får det skænket, dvs. man erkender dybt i sin ånd og dybt i sin vilje og væren, at "fra" Gud, "ved Gud" og "til Gud" er alle ting, og at "hans er æren til evig tid" (Rom 11:36); så er også "verden eller liv eller død, enten det er det, som nu er, eller det, som kommer" (1 Kor 3:22) vores. At få skænket Aslan, så kan det ikke komme højere. Så kan man ikke være højere elsket, højere sat, mere udvalgt, mere nogen ting.

Glædens land

Narnia er glædens, latterens, vittighedernes land.

"Le uden frygt, kære skabninger. Nu, hvor I ikke længere er stumme og uforstandige, behøver I ikke altid være alvorlige. For spøg såvel som retfærdighed følger med talens brug".

I de fortællinger om Narnia, vi allerede har gennemgået, har vi gang på gang lagt mærke til, at der bliver leet meget i Narnia; humor er der meget af dér. Latter kan være ondskabsfuld, hånende, være på andres bekostning, og den kan også være tom, sjofel og plat. Desværre er det nok mest den slags latter, vi møder på arbejdspladsen og i samfundslivet og i revyer og sit-coms.

Den rene, uskyldige, forløsende latter er blevet sjældnere. Men den kendes stadig i gode ægteskaber, gode familierelationer, imellem venner og forhåbentligt i rigt mål i Guds menighed. For "dit (Guds) ansigt", siger David i Sl 16:11, "er mættelse af glæder, livsaligheder ved din højre hånd evindelig" (1871 oversættelsen).

Det er en almindelig udbredt karikatur af kristne, at de er mennesker med lange, stive ansigter og hængende underlæber. Sandt nok, så opfører kirkegængere sig ofte ved indgangen til kirkedøren som om, de var på vej til en begravelse, som om at det, der nu venter dem, er en time eller to af bare tristhed og glædesløshed. Sådan er de i det mindste ofte fremstillet i billedkunsten.

Men intet kan være mere forkert. Alvor har bestemt sin plads i de fleste af livets forhold, ikke mindst når det gælder vort forhold til Gud, men i fuld alvor siger evangeliernes Jesus igen og igen til os: Frygt ikke! Vær frimodig! "Le uden frygt, kære skabninger" er en fin omskrivning til Aslan- og Narniasprog af netop de ord, ord som er nær ved at være Jesu kendeord.

"Spøg såvel som retfærdighed følger med talens brug". Det er et epigram, Lewis former her. Tale forudsætter bevidsthed; vi er skabt som bevidste mennesker, ikke som dyrene som instinktive væsener. Bevidsthed leder til reflektion, til ansvar, til at skulle forholde sig til og vælge og dermed til alvor.

Aslan ønsker alt dette hos de skabninger, han har udvalgt sig, men han ønsker ikke, at det spontane, det hjertelige, det muntre og det kreative skal sættes over styr med det. "I behøver ikke altid være alvorlige".

Om Stalintidens Rusland siges det, at hvis noget medlem af Dumaen kom til at le ad de forkerte ting til den forkerte tid, var hans liv i fare. Selvhøjtidelighed ud i det pinlige præger diktaturer og andre lukkede samfund. Latter og munterhed kan blive farlige, kunne f.eks. afsløre livsløgnen.

"Så gav de alle deres munterhed frit løb. Ved lyden af deres latter fik alliken frisk mod; den fløj hen og satte sig på drochehestens hoved, mellem dens ører, baskede med vingerne og sagde: "Aslan! Aslan! Har jeg lavet den første vittighed? Vil alle nu til evig tid få at vide, at jeg lavede den første vittighed? "Nej, lille ven," sagde løven. "Du har ikke lavet den første vittighed; du har kun været den første vittighed". Det fik alle til at le endnu mere end før; men alliken havde ikke noget imod det og lo selv lige så højt som de andre".

Humor, spøg, munterhed og latter kan godt være alvor samtidig. Hvor megen selvafsløring er der ikke i den lille muntre scene med den lille, rappe allike?

Rammende, forløsende og befriende sættes det altsammen på plads af Aslans humor og sættes på plads på sådan en måde, at alliken kan se, at den har dummet sig, men uden at den mistede sin selvagtelse derved, og uden at de øvrige godter sig over den. Alle kan de le, "retfærdigheden" har sejret, men sejret uden at nogen er blevet skadet derved.

Ondskabens komme

Narnia, landet hvor ondskaben allerede har sneget sig ind:

"Og nu", sagde Aslan, "er Narnia skabt. Det næste, vi må gøre, er at tænke på dets sikkerhed. Jeg vil kalde nogle af jer til råd. Kom herhen, du dværgehøvding - og dig flodguden - og dig, egetræet - og hanuglen og begge ravnene og hanelefanten. Vi må snakke sammen. For selv om denne verden kun er fem timer gammel, har ondskaben allerede sneget sig herind".

Her igen står vi med en håndfuld af Lewis ideer. Tiden. Har vi ikke alle en fornemmelse af et meget langt tidsforløb? Kun fem timer har det varet. På fem timer er en hel verden skabt og også godt i gang med at blive konstitueret. Hvem kan udgrunde evighedens og tidens gåde?

Ingen af dem giver mening uden Gud, uden Skaberen?

For tiden i sig selv er tom, uden at der sker noget, uden at noget sættes igang. Og evigheden, hvad er den, hvis ikke Gud, den evige Gud er der og fylder den ud? Med den baggrund, vi introducres til Narnia på, ved vi, at mange verdener allerede er døde, at selv solen kan dø, som Polly og Digory oplevede, at Charns sol var ved at dø og faktisk døde, alt imedens de forlod Charn.

Narnia er en verden sydende af liv, sydende af ungdom. Nogen kalder det "Ungdommens land". Mulighederne for godt synes uendelige. Ildevarslende, Jadis er der, "ondskaben har allerede sneget

sig herind".

Netop "sneget sig ind". Den har ingen hjemstedsret i Narnia, åbenlyst er den endnu ikke trådt frem, den må have tid til at manifestere sig. Modsat Aslan, som er af evighed og netop derfor på sekunder synger sin verden frem og alligevel i overensstemmelse med den verdens beskaffenhed, han vil have frem, giver sig god tid med det, hele fem timer har han brugt.

Livet som en helhed

Hvordan sikre den verden, i hvert fald for en passende lang tid, så længe som det varer til, "tidens fylde" kommer, mod Jadis', ondskabens anslag? Det er det, som det råd, Aslan sammerkalder, skal beskæftige sig med.

Læg mærke til rådets sammensætning. Dette er begyndelsen til Narnias historie. Senere kalder Aslan andre, også fra verdener uden for Narnia til at komme Narnia til hjælp. Landskabet er repræsenteret ved flodguden, vegetationen ved egetræet, eventyrverdenen ved dværgehøvdingen (legendarisk for mod, tapperhed, udholdenhed og styrke), de mælende skabninger ved hanuglen og ravnene (symboler på visdom og evnen til at se over store afstande og vidder og at kunne flyve langt) og hanelefanten (symbol på uimodståelig kraft, storhed og uforfærdethed).

Lewis' verden er en verden af helhed, ikke analytisk og fragmenteret som vores verden. Livet opfattes som en helhed, og det leves som en helhed. Naturen i bredeste forstand indgår i det liv, akkurat som i Bibelen, hvor floder, storm, ild, hav og bjerge i lovprisningens sammenhæng opfattes som levende væsener, som også priser og tjener Gud. Verden er også underfuld og mysteriøs.

Eventyrverdenen eksisterer ikke som konkret virkelighed, og dog er verden større, end vi sanser og opfatter den, og den er underfuld og mysteriøs: "Hvad skal jeg sige, når jeg op til Gud i ånden farer og ser den store kæmpetrop af blide engleskarer?", sådan synger Brorson, og har vi ikke plads til det i vort univers, lever vi i et univers, der er mindre end virkelighedens.
Eventyrverdenen afspejler vore længsler, vore største farer og vor dybeste frygt, og den afslører de mørkere sider af vort væsen, men åbner også for håbet og en tro på, at det gode til sidst vil sejre. Uden eventyret er vi uendelig meget fattigere. Eventyrene er en af de rigeste gaver, de forrige generationer har efterladt os med.

Forpligtet til Aslan

For Lewis er ledelse en betroelse, et ansvar, en forpligtelse, - et kors, som det maskuline køn har fået overdraget. Kald ham gammeldags. Det vil han ikke føle som en fornærmelse, tværtimod som en ære. Han vidste, han var gammeldags, og han gjorde en dyd ud af det. Men lad være med at kalde ham mandschauvinistisk, for han var alt andet end det.
Jeg brugte for et øjeblik siden ordet "et kors".

I sin lille bog "The Four Loves" (De fire slags kærlighed) skildrer han mandens forpligtelse til at elske sin hustru som absolut, så absolut, at han risikerer at komme til at lide for det, sådan som "Kristus elskede kirken" og netop "gav sig selv hen for den". Havde der været mere tapperhed, mere ædelhed, mere kærlighed og mindre egoisme, mindre magtsyge og mindre chauvinisme i den måde, manden har varetaget sin "overhøjhed" på, havde vi måske ikke oplevet kvinde-frigørelseskampen med de ikke bare positive virkninger, den har trukket med i sit spor.

Dog i Aslans verden er der ingen regel, uden at der er en undtagelse. Stringens og at være underlagt sin egen logik er ikke Lewis' svaghed. Ravnene er begge repræsenteret i Aslans råd, hunravnen så fuldt som hanravnen.

Der er mellem dyrene en del forvirring og også moro omkring dette med "ondskaben". "Hvad

var det, han sagde, der havde sneget sig ind i denne verden? Rundskaben - Hvad er rundskaben for et væsen? Nej, han sagde ikke rundskaben, han sagde mundskaben - Nå, jamen, hvad er det for en?" Ondskaben kender vi alle som konkret fænomen, kender den fra os selv, kender den fra andre og i verden omkring os. Hvordan den kom ind i verden, ved vi også fra syndefaldsberetningen. Men hvorfor? hvortil? det er og bliver en gåde for os, som selv ikke den største teolog kan give os svar på.

Andrews verden

Hvordan onkel Andrew så tingene og opfattede dem:

"Han (onkel Andrew) havde på ingen måde fået det samme indtryk som børnene og kusken. For det, man ser og hører, afhænger i høj grad af, hvor man står; det afhænger også af, hvilken slags menneske man er".
"..... Da løven første gang var begyndt at synge - dengang, da det hele var helt mørkt - havde han forstået, at lyden var en sang. Og han havde på ingen måde brudt sig om denne sang. Den fik ham til at tænke og føle ting, som han ikke ønskede at tænke og føle.

Og da solen så stod op, og han så, at den syngende var en løve ("kun en løve," som han sagde til sig selv), gjorde han alt, hvad han kunne for at bilde sig selv ind, at den ikke sang og aldrig havde sunget - at den kun brølede, nøjagtigt som de løver, vi selv kender fra vores verdens zoologiske haver. "Naturligvis kan den ikke have sunget," tænkte han. "Det må være noget, jeg har bildt mig ind. Det må være mine nerver, der har spillet mig et puds. Hvem har nogen sinde hørt om en løve, der kunne synge?"

Og jo længere og smukkere løven sang, jo mere forsøgte onkel Andrew at bilde sig selv ind, at han kun kunne høre den brøle.

Når man forsøger at gøre sig selv dummere, end man i virkeligheden er, sker det temmelig tit, at det lykkes. Og det gjorde det for onkel Andrew."

Onkel Andrew har vi ikke haft nogen anledning til at sige noget godt om, og vi har det stadigvæk ikke. Vi kan have medlidenhed med ham, og vi har det. På flere områder, er han speciel, men i hans måde at ræsonere på omkring alt det med Løven og dens sang er han ikke speciel, men helt almindelig.

Sådan er der så mange af os, som er. Hvor mange f.eks. afviser ikke skabelsen, fordi den filosofi eller det videnskabsbegreb, man henholder sig til, siger, at verden ikke kan være blevet til ved skabelse? hvor mange nægter seriøst at overveje, hvem Jesus er, fordi deres samvittighed ikke kan bære at tage ham for den, som han siger, han er? Hvor mange afviser ikke opstandelsen, fordi opstandelse er det umulige, det som aldrig sker? Og således kunne vi blive ved. Vores påståede rationalitet gør os faktisk "dummere end vi er ".

Det er modigt af Lewis at sige noget sådant. Han havde faktisk en professortitel at tage hensyn til. For i akademiske kredse slipper man sjældent godt fra at sige sådanne ting. Men sandheden vejede mere for Lewis end akademisk omdømme. Og han var aldrig bange for at aflægge den gode bekendelse om Jesus. Han var også fortrolig med sit eget liv. Han vidste, hvor meget han selv på lige det område havde lignet onkel Andrew.

Men hvor tragisk at have været så tæt på begivenhederne, begivenheder som sætter skel mellem liv og død, himmel og helvede, så tæt på den absolutte sandhed og virkelighed som onkel Andrew var det den dag, og så afvise det som illusion eller hallucination eller med, at ens nerver spiller en et

puds. Hvor mange onkel Andrew'er går der ikke omkring i denne verden:

Men er det ej en skændig ting,
den største part så blind omkring
i denne verden vanker!
Din skabning ser man daglig på,
dog ser man, som man ikke så,
og går i andre tanker.
Ild, vand, luft, sand,
sol og stjerne, hver en kerne,
hver en dråbe
Herrens herlighed udråbe"

Brorson 1734
Den danske Salmebog
2003 udgaven nr.16.

Det Skabte Uden Lige 2

Kapitel 11

"Digory og hans onkel kommer begge i knibe" udspinder sig en herlig morsom og munter dialog mellem dyrene. Den handler dels om, hvordan de skal klassificere en vissen figur som onkel Andrew, som er besvimet af frygt og virker mere død end nogensinde, dels om deres individuelle egenart og de morsomheder, denne giver anledning til.

Kedeligt er der bestemt ikke i Narnia. Selvhøjtidelighed og sygelig selvoptagethed er heller ikke, hvad der præger disse Narnias første indbyggere. Omgangstonen er afslappet og fri og dog høflig. Man kan ikke sige sig fri for en lille mistanke om, at Lewis kan have tænkt dette som en kontrast til det moderne samfund med al dets kunstighed og skabagtighed.

Dyrene ender med at være enige om, at onkel Andrew vistnok er et træ, og fortællingen går videre med deres overvejelser over, hvad der er op og ned på onkel Andrew, hvad der er rod, stamme og grene?

Hvis onkel Andrew er i knibe, er Digory på sin vis i en endnu værre knibe. For han vil så gerne møde Aslan og tale med ham om sin syge mor. Han er forfærdelig bange, men endelig tager han mod til sig og står ansigt til ansigt med Aslan.

"Aslan var større og smukkere og mere gylden og frygtindgydende, end han havde troet. Han turde ikke se ind i hans store øjne".

Digory fremfører sit ærinde om sin syge mor. Men løven siger hverken "nej" eller "ja" til hans bøn, ser end ikke på ham, men vender sig mod de andre og siger: "Dette er drengen, den dreng, som gjorde det".

Herefter følger en dialog, ja måske nærmest et forhør, hvor Digory gennem Aslans spørgsmål gradvis ledes til at nærme sig, erkende og sande den pinlige sandhed om egen skyld og eget ansvar for, at "der går en ond heks frit omkring her i mit (Aslans) nye rige Narnia".

Til at begynde med lægger Digory skylden på omstændighederne, at det var dem, som tvang ham, men Aslan lader sig ikke nøje med det. Digorys forsøg på bortforklaring frembringer en "næsten truende knurren" hos Aslan. Til sidst har Digory ikke det mindste halmstrå at støtte sig til. Alle hans udredninger og undskyldninger er brugt op.

"I mødte heksen? sagde Aslan med en lav stemme, der næsten var en truende knurren. "Hun vågnede," sagde Digory ulykkeligt. Og så fortsatte han helt bleg i ansigtet: "Jeg mener - jeg vækkede hende. Fordi jeg gerne ville vide, hvad der skete, hvis jeg slog på en klokke. Polly ville ikke. Det var ikke hendes skyld. Jeg .... jeg tvang hende væk. Jeg ved godt, det var forkert af mig. Jeg tror nok, jeg var en smule forhekset af det, der stod skrevet under klokken."

"Gør du?" spurgte Aslan. Hans stemme var stadig meget lav og dyb.
"Nej," sagde Digory. "Nu indser jeg, at jeg ikke var det. Jeg lod bare, som om jeg var det."
"Tavsheden sænkede sig imellem dem. Og Digory tænkte: "Jeg har ødelagt det hele. Nu er der ikke længere nogen chance for, at mor bliver rask" .

Stakkels Digory, igen udskydes hans ærinde på ubestemt tid. Aslan synes at have vigtigere ting at tage sig af.

Kalder menneskebørn

"Kære venner," sagde han, "allerede inden denne nye, rene verden, som jeg skænkede jer, er blevet mere end syv timer gammel, er en ond kraft trængt ind i den - en ond kraft, som er blevet vækket og bragt hertil af dette menneskebarn". ..... "Men mist ikke modet," sagde Aslan, stadig henvendt til dyrene.

"Den onde kraft vil sprede ondskab, men det vil tage sin tid, og jeg skal sørge for at tage det værste af den selv. Lad os i mellemtiden drage omsorg for, at dette land i mange hundrede år forbliver et lykkeligt rige i en lykkelig verden. Og eftersom menneskeracen er skyld i skaden, skal menneskeracen hjælpe til med at udbedre den."

Denne inddragelse af menneskeracen til at udbedre den skade, Narnia er blevet tilført, er et af Narniakrønikens ledemotiver. Hver gang Narnia er i krise, kalder Aslan mennesker, Adamsønner og Evadøtre til hjælp, Peter, Edmund, Susan, Lucy, Eustace og Jill.

Til at være Narnias første konge har Aslan udset sig Londonkusken. Nu får vi så at vide, at han er en gift mand, og at han og hans kone, hvis hun altså var her i Narnia, "aldrig nogen sinde ville få lyst til at vende tilbage til London".

Aslan løfter sit hovede og "udstøder én lang tone, som ikke var særlig høj, men fuld af kraft", en "dragende tone". Pollys "hjerte slår en koldbøtte, da hun hørte den, og hun er sikker på, at enhver, som hørte den, ville få lyst til at komme og (hvad mere var) ville være i stand til at komme - uanset hvor mange verdener og tider, der lå i vejen".

Hvad forventer så Aslan af Narnias konge, og hvad for et slags menneske er Londonkusken, siden Aslan tør indsætte ham i så betroet et embede? Om en ting kan vi være sikker, at ingen i vor verden, som er ved sine fulde fem kunne drømme om at gøre, hvad Aslan gør her.

Londonkusken ville i London være forblevet kusk resten af sit liv, ingen ville have gjort ham til premierminister, biskop eller højesteretsdommer, ikke engang til præst for en landsbykirke. En dansk digter fra Oplysningstiden som Holberg gør i "Den politiske Kandestøber" tykt nar af den idé at gøre en kandestøber til borgmester, eller i "Jeppe på Bjerget" at gøre en simpel bondeknold til baron.

Men var det ikke, hvad Gud gjorde, da han satte David som konge over Israel? Var det ikke det, Jesus gjorde, da han indsatte jævne og simple mænd som disciplene som apostle? eller kaldte korintherne til at blive Guds sønner og døtre i Korinth og til at være hans menighed i Korinth? Vi har allerede ved det, der er fortalt os om Londonkusken, fornemmet, at hvad han mangler i dannelse og manérer, har han til gengæld i rigeligt mål i sindelag, holdning og opførsel. Og er det ikke, stadig ifølge Jesus, mere denne hjertets og sindets dannelse, som gør mennesker skikkede til lederskab?

For Londonkusken fremtræder i fortællingen som uselvisk, ligefrem, ærlig, og behjertet, en af "de sagtmodige", som Jesus siger, skal "arve jorden", en af "dem, som stifter fred, og derfor kaldes Guds børn". Ikke mindst hans omgang med hesten afslører ham som den gode og omsorgsfulde mand. Han kender ikke Aslan, men Aslan kender ham og har kendt ham længe, medens kusken for sin del går rundt med en fornemmelse af, at han har mødt Aslan før.

Hvem er kristen?

Et spørgsmål, Lewis ofte rejser, kommer frem i dialogen mellem Aslan og kusken: Hvem er kristen?

Er det kun kirkemedlemmer, der er det? Er det kun de døbte? Er det kun dem, som har hørt om Jesus og intellektuelt kan give udtryk for troen? Eller er det principielt alle, som drages til Jesus Kristus, og for hvem han udgør den allerstørste og afgørende forskel? Er det dem, som gerne gør, hvad han siger, følger ham, hvis de møder ham, er parate til at udføre hans ærinde uden tanke på dem selv?

Kan kusken betjene spade og plov? Er han villig til selv at gøre det grundlæggende arbejde med at skaffe føde af jorden? Er han i stand til at være upartisk uden at begunstige nogen og undertrykke andre? Det er der faktisk ikke så mange konger eller præsidenter, som har kunnet. Vil han satse på at opdrage sine børn til retfærdighed? Vil han være den første til at rykke ud til forsvar for landet, når krigen kommer (og den vil komme) og den sidste til at trække sig tilbage?

Kusken kan ikke nægte, at han sandsynligvis vil være slemt bange for netop den opgave, men han vil prøve - eller i det mindste håber han, at han vil gøre sit bedste. "I så fald," sagde Aslan, "vil du have gjort alt, hvad en konge burde gøre".

Kæmp med Aslans våben

Endelig er turen kommet til Digory til at få sit møde med Aslan fortsat og bragt til ende.
"Menneskesøn," sagde Aslan, "er du parat til at gøre den uret, som du har bragt over mit prægtige rige Narnia på dets allerførste dag, god igen?" "Jeg kan ikke rigtig se, hvad jeg skulle kunne gøre," sagde Digory. "Dronningen stak jo af, og .... "
"Jeg spurge, om du var parat?".

Digorys situation er en situation, vi alle nu og da kender til. Noget forfærdeligt er hændt, og vi personligt eller samfundet kollektivt ved ikke vore levende råd, men udfordringen er der. Hvad kan vi gøre? Det onde er der, og på en eller anden måde har vi individuelt eller som samfund hjulpet det frem. At gøre noget er ofte kun at befæste dets position, medens ikke at gøre noget efterlader os som kynikere og moralsk anløbne personer.

Bibelen henstiller til os, at vi overlader os selv til Gud. Det er ikke det samme, som at vi passivt affinder os med tingenes tilstand, men at vi åbner os for Guds visdom, hjælp og indgriben, og dermed kæmper, ikke "på verdslig vis", men med "Åndens våben". Aslan spørger kun efter, om Digory er "parat" , ikke om han kan, og hvordan han vil kæmpe kampen mod heksen.

Aslans tårer

Endelig tager Digory mod til sig og bringer emnet om hans syge mor på bane. Han kender nu Aslan så meget, at han ved, at hans henvendelse til ham må blive et nødskrig, en bøn om barmhjertighed, ikke en aftale om noget for noget. Og nu oplever Digory sit livs største overraskelse:

"Indtil da havde han stået og kigget på løvens store forpoter og de kæmpemæssige kløer på dem (det er ikke sidste gang i Narniakrøniken, at Lewis henleder vor opmærksomhed på Aslans poter og kløerne på dem); nu rettede han desperat blikket op mod dens hovede. Og det, han så, overraskede ham mere end noget andet i hele hans liv. For det store gyldenbrune hoved var bøjet mod hans eget, og (hvad der for Digory var allermest underfuldt) løvens øjne var fyldt med store, blanke tårer. De var så store og klare i sammenligning med Digorys egne tårer, at han et øjeblik tænkte, at løven faktisk måtte være mere bedrøvet over hans mors sygdom, end han selv var det.

"Jeg ved det, min dreng," sagde Aslan. "Sorg er en forfærdende følelse. Endnu er det kun dig og mig, der ved det her i dette land. Lad os være gode mod hinanden. Men jeg er nødt til at tænke hundreder af år fremad, når det gælder Narnia. Den heks, som du har bragt til denne verden, vil vende tilbage til Narnia. Men det behøver ikke at ske foreløbig. Jeg ønsker at plante et træ her i Narnia - et træ, hun ikke vil vove at nærme sig, og det træ vil beskytte Narnia imod hende i mange år. Derfor vil dette rige få en lang, klar morgen, inden der glider skyer for solen. Du må hente mig det frø, som dette træ skal spire frem af".

Det er dybt bevægende, er det ikke? Kun Det nye Testamentes fortælling om Jesus Kristus er mere bevægende. For her er virkelig en, som i liv og dåd, såvel som i ord står last og brast med os, selvom vi har forrådt og svigtet ham så fatalt og tilført hans gode verden så megen lidelse og så megen skam.
Han vil bære vores lidelse og skam og frugten af samme, sorgen ikke bare for os, men sammen med os. Og ikke alene tørrer han tårerne af vor kind, han græder også med os, ja han er mere ked af det, end vi er, sørger dybere og inderligere end vi, fordi han kender alle ting, også sorgen og smerten og kender dem langt mere til bunds, end vi gør. Han oplevede dem selv i Getsemane og på Golgatha. Og alligevel er der også noget i denne scene, som chokerer os, er der ikke? Hvorfor slipper Aslan ikke alt, hvad han har i hænderne og sender Digory til London med frugten fra "ungdommens land", så Digorys mor kan blive rask? Hvorfor er det vigtigere at beskytte Narnia mod kommende angreb end at hjælpe Digory? Hvorfor sende Digory den lange vej til haven på det høje bjerg milevis borte? Hvorfor? hvorfor?

"Du må hente mig det frø, som dette træ skal spire frem af". "Ja", sagde Digory, "det skal jeg nok." Han vidste ikke, hvordan han skulle bære sig ad med det, men han følte sig helt sikker på, at han ville gøre det. Aslan tog en dyb indånding, bøjede hovedet helt ned til ham og gav ham et løvekys. (Aslans ånden på nogen er også et motiv, vi møder i efterfølgende Narniahistorier). Og straks mærkede Digory, at han var blevet fyldt med frisk mod og styrke. "Min kære søn," sagde Aslan, "jeg vil fortælle dig, hvad du skal gøre."

..... "Midt i denne have er der et træ. Pluk et æble fra dette træ og bring det tilbage til mig" "Ja", sagde Digory igen, "det skal jeg nok". Han havde ikke den ringeste anelse om, hvordan han skulle bære sig ad med at komme op over vandfaldet og finde vej mellem alle bjergene, men han brød sig ikke om at sige det, for han var bange for, at det ville lyde som en dårlig undskyldning. Men han sagde i hvert fald: "Jeg håber ikke, det haster, Aslan. Jeg tror nok, det vil tage mig nogen tid at nå frem og komme tilbage igen." "Lille menneskebarn," sagde Aslan, "du skal nok få hjælp".

Narnia har sin egen historie

Lewis' fortælling, som vi har sagt det igen og igen, er ikke en allegori, ikke en genfortælling af evangeliet. Fortællingen har sit eget liv, sit eget univers at udfolde sig i, sin egen kolorit, sin egen etos, sin egen historie, og sin egen dynamik som historien vokser ud af.

Lewis' inspirationskilder er mange; lige denne fortælling er genkendelig fra adskillige eventyr, og dog fornemmer vi tydeligt inspirationen fra Evangelierne, ikke mindst når det gælder Aslan skikkelsen. Aslan er meget lig Jesus. Jesus sætter sig for at gøre det umulige, og han sparer sig ingen anstrengelser for at gøre dette umulige, umuligt for alle andre end Gud.

Skabelsen af Narnia er en latent evne hos Aslan, at forløse Narnia efter, at det onde er trængt ind i det, er en helt anden sag. Der skal kæmpes for at vinde. Den kræver afsavn, blod, sved, ofre, tårer, den kræver, at man giver slip på sig selv. Det må Aslan selv, - og han ved det allerede her ved begyndelsen; også Digory må give slip på sig selv, ofre sig for Narnia, selvom hans mors helbredelse ligger ham meget mere på sinde.

Han ved også, at opgaven med at finde landet med bjerget, og haven på bjerget, er nærmest umulig, i hvert fald for ham. Alligvel kan den vel ikke være umulig, når Aslan sender ham? Digory vil gerne, men hvordan? Og vil det ikke tage så lang tid, at det bliver for sent? Men alt det må Aslan om. Med sit kys har løven allerede tilført Digory mod og styrke.

Nu modtager han yderligere Aslans forsikring om, at han "nok skal få hjælp". For Aslan ved naturligvis, at Digory ikke har almagtskræfter, men blot er "et lille menneskebarn". Og kære postmoderne, kompetente menneske, husk at denne særlige tiltale er ment kærligt, imødekommende, opmuntrende og tillidsvækkende, ikke nedværdigende, forhånende og bebrejdende. På den måde talte Jesus også til sine disciple og forholdt sig til dem.

Jordbærs eventyr

Jordbær bliver udrustet med vinger, bliver en vinget hest, og får det hurtige og kække navn Rødfjer.

Det må være en forunderlig og egen oplevelse for Polly og Digory at få lov til at se verden oppefra, se hvor langt Narnia rækker, og se lande udenfor Narnia, hvor ingen endnu bor, men hvor nogen en dag vil komme til at bo, og hvorfra der så vil kunne fortælles historie. (Og nogle af de historier er jo allerede fortalt). Polly og Digory filosoferer over dette og deler deres overvejelser med hinanden.

Skabelsens kræfter er stadig virksomme i Aslans nye verden. En karamel, som Polly og Digory planter, er den følgende dag blevet til et karameltræ.

Hvad skal Polly og Digory spise? Det er i den sammenhæng, at Polly kommer til at tænke på en pose karameller hun havde med sig i lommen, da hun blev revet bort fra London. Rødfjer har ikke noget besvær med at finde noget, han kan spise. For ham er der masser af dejligt, saftigt græs. Men mennesker kan jo ikke leve af græs. I den sammenhæng siger Rødfjer:

"Jeg er sikker på, at Aslan kunne have fortalt jer, hvad I skulle gøre, hvis I havde spurgt ham". "Ville han ikke have tænkt på det uden at blive spurgt?" sagde Polly. "Det ville han utvivlsomt," sagde hesten (stadig med munden fuld af græs). "Men jeg har en íde om, at han foretrækker, at man spørger ham".

Denne lille ordveksling rummer en del visdom.

Rødfjers forhold til livet, til det at spise, og til hvad han skal spise, er spontant og umiddelbart. Sådan er dyrene skabt, det er deres privilegium at være bekymringsfri. Intuitivt kender de sig selv som afhængige skabninger. Ikke sådan med mennesket. Mennesket blev skabt med forstand og med

refleksionsevne, dermed også med evnen til at gøre noget ved tingene og til at forandre ting. Men dermed også til at vælge.

Og Gud holdt ikke noget tilbage for mennesket. Alt i Eden var Adams, og Adam kunne gøre med det, hvad han ville. Men han var afhængig af Gud og stod til ansvar over for Gud, dog sådan, at han måtte vælge afhængigheden. Træet til kundskab om godt og ondt blev symbolet på valgmuligheden, valget at gøre sig afhængig af Gud og søge råd og vejledning hos Gud eller tage livet og afgørelserne i egen hånd.

"Aslan foretrækker, at man spørger ham", siger Rødfjer, dvs. at man gør sig afhængig af ham og beder ham om alt, fra det største til det mindste. Naturligvis ved Aslan besked, længe før Polly og Digory får brug for at vide besked, men ved at lære dem lidt efter lidt at søge besked og få besked, lærer han dem sig selv bedre og bedre at kende, og det er selve formålet med at kalde dem til Narnia.

Kapitlet slutter med, at "Polly" føler sig overbevist om, at "hun havde set en høj, mørk, skikkelse smutte hurtigt bort i vestlig retning«. Denne skikkelse er et varsel om, hvad der skal møde dem i næste kapitel og i mange af de følgende eventyr. Lewis mangler intet i retning af dramatisk sans og fortælleevne. Alle gode fortællere kender kunsten "at forlænge pinen".

Før natten sænker sig over Polly og Digory, har sidstnævnte fundet anledning til at reflektere over livets underlighed:

"Mens den nyskabte verdens nye, klare stjerner trådte frem, snakkede de det hele igennem - om hvordan Digory havde håbet at få et lægemiddel til sin mor og i stedet var blevet sendt ud på denne opgave. Og de gentog beskrivelsen af det sted, de skulle finde, for hinanden - den blå sø og bakken med en have på toppen. De var efterhånden blevet noget døsige og var næsten holdt op med at snakke, da Polly lysvågen satte sig op og sagde: Shhh!". Alle spidsede ører".

Fristelser i Haven

C.S. Lewis beskriver i kapitel 13 landskabet dybt poetisk kaldende på alle sanser, lugt, syn, hørelse og følelse. Vi er på vej ind i en paradisisk verden, hvor de store livsbestemmende afgørelser træffes. Målet for rejsen er så privat, at ingen ved sine fulde fem vil tænke på at gå ind i haven uden at være personligt indbudt. Det fornemmer Digory, Polly og Rødfjer straks, da de står ved porten. Hele atmosfæren over stedet har indgydt dem ærefrygt, som det hellige altid gør.

"Digory forstod straks, at de andre hverken ville eller kunne følge ham derind. Han gik alene hen til porten. Da han var kommet helt derhen, så han, at der på guldet (porten var af guld) stod skrevet nogle ord med sølvbogstaver; noget i retning af dette:
Kun gennem porten lukkes ind de sjæle, som kommer for at plukke frugt til andre. For de, som kravler over muren for at stjæle, vil få et ønske opfyldt og i kummer vandre.

Digorys dialog med sig selv er næsten som et essay i moralsk teologi. Digory er en vaks dreng, han ræsonnerer godt, han fristes til det yderste af sin formåen, han konfronteres med dilemmaet, har modstridende argumenter, og heksens argumenter er subtile.

Samtidig er Digory så meget et menneske, at han, efter at fristelsen er afvist og sejren vundet, stadig er i tvivl om hans valg nu havde været det rigtige valg. Digory går gennem porten med ærbødighed og kravler ikke over muren for at stjæle, som indskriften advarer imod. Heksen havde

naturligvis gjortnetop dette – kravlet over muren.

Havens forbillede forekommer for Lewis at være 1. Mos. 2:8, hvor ”Gud plantede en have i Eden ude mod øst”. Forskellene er dog lige så slående som lighederne. En lighed er heksens tilstedeværelse; i Eden var der som bekendt en slange. En anden lighed er træet midt i haven. Er det

Livets træ eller snarere Kundskabens træ? Er det private ved haven et symbol på Guds eneret på, at han alene råder over liv og død og alene afgører om noget er ondt eller godt? I hvert fald er det de spørgsmål, som bliver meget presserende for Digory.

Farlige argumenter

Inskriptionen på porten havde forkyndt, at man kun kunne plukke frugt af træet til andre – så Digory slutter, at så må han ikke selv spise af æblerne, men ”han kunne ikke lade være med at se på det og lugte til det, før han lagde det i sin brystlomme på sin jakke”.

”Han ville have været bedre tjent med at lade være. Med ét blev han grebet af en tørst og en sult og en længsel efter at smage på frugten... Kunne det skade noget at smage på et af dem? Kunne det mon ikke tænkes, at ordene på porten ikke var en ordre, men bare et dumt råd, og hvem gider lytte til dumme råd?

Skildringen af Digorys sjælekval er taget på kornet. Det her handler om en dreng, som tænker moralsk, men ikke noget dydsmønster eller dengsedreng. Fristelsen kommer gennem sanseapparatet – syn og lugt – og lidt efter gennem følelsen af en uimodståelig sult- og tørstfornemelse. Derefter sættes tankerne i gang. Kan det virkelig være rigtigt, at han ikke må smage på denne vidunderlige frugt? Så urimeligt kan inskriptionens ord ikke være ment. Han måtte i det mindste undtages, han havde jo allerede opfyldt det første – plukket frugt til andre.

Stritter imod nej’et

Som mennesker stritter vi altid imod det absolutte og kategoriske. Vi vil altid finde en udvej, som sikrer os handlefrihed og suverænitet over os selv. Men her er det ikke et andet menneske eller en følelseskold stat, som byder over os, men Gud.

Han beder os stole på ham og blindt adlyde ham uden at beklikke hans motiver og uden at relativisere, hvad han byder os at gøre.

Fristelser er et særdeles sammensat fænomen, og det er ofte svært at kende, hvad man virkelig vil, og hvorfor man vil det. Samspillet mellem de ydre ting, som er fristelsens genstand, og vort splittede indre giver Djævelen og vor faldne menneskenatur gode kort på hånden.

Stillet over for fristelser er vi yderst sårbare. Flugt er tilrådelig, men ikke altid mulig, ræsonnementer er farlige, fordi de ofte overbeviser om, at vi med god ret kan give efter. Det sikreste er at søge vor tilflugt hos Gud og blindt stole på hans ord og holde os til hans ord.

Digory opdager, at en stor, flot og spraglet fugl iagttager ham. Lewis gør nærmest fuglen til et symbol på verden oventil: ”Man ved aldrig, hvem der holder øje med en”. Nogle gange kan den erkendelse virke som en trussel: Tænk på, at Gud ser dig; du er aldrig usynlig for ham, og dine gerninger følger dig. Nogle gange er det en trøst, en himmelsk hjælp, engle, Jesu forbøn og venners forbøn omgiver dig.

En anden faktor, som kommer Digory til undsætning, er hans gode opdragelse: ”Men jeg tror nu ikke, at Digory under nogen omstændigheder ville have taget et æble til sig selv. Dengang fik børnene nemlig i langt højere grad end i dag hamret ind i hovedet, at de ikke måtte stjæle”.

Begge iagttagelser rynker vi forarget eller overbærende på næsen ad i dag. Det var man også begyndt på, da Lewis skrev disse ord. Han skriver med fuldt overlæg, og traditionel visdom fra Ordsprogenes Bog fortæller os, at han har ret.

Evig ungdom og magt

Digorys ilddåb var langtfra ovre. På sin vej ud af haven opdager han chokeret, at heksen er i haven, og hun har allerede spist et æble. Pludselig sander han, at der trods alt var en mening med de mærkelige ord om at ”at få et ønske opfyldt og i kummer vandre”. Heksen så stærkere og stoltere, ja ligefrem mere triumferende ud end før – men hendes ansigt var ligblegt, fuldstændig kridhvidt. Hun måtte være kravlet over muren, regner Digory ud. Digory gør det eneste rigtige, nemlig løber alt, hvad han orker.

”Din tåbelige dreng”, sagde heksen. ”Hvorfor løber du fra mig? Jeg vil dig intet ondt. Hvis du ikke standser og hører, hvad jeg har at fortælle dig, vil du gå glip af en viden, der kunne have gjort dig lykkelig resten af dit liv”. ”Nej tak, jeg har ikke lyst til at høre det”, sagde Digory. Men han hørte nu efter alligevel.

Heksens taktik er at bagtale Aslan:

”Du har plukket en frugt inde i haven..og du vil bringe den tilbage til løven uden at smage på den, så han kan spise den og bruge den. Din tosse...Det er ungdommens æble, livets æble...Spis den, min dreng, spis den; så vil du og jeg leve til evig tid og blive konge og dronning af din verden.”

”Nej tak”, sagde Digory. ”Jeg tror ikke, jeg vil bryde mig særlig meget om at leve videre, efter at alle dem, jeg kender, er døde. Jeg vil hellere leve et normalt liv og dø og komme i Himlen”.

Vi holdes spændte med tilbageholdt åndedrag. Hvad vil der ske? Bider Digory på krogen? Vi føler os i samme situation som ham, og fornemmer, at vi næsten ikke kan andet end give efter. Evig ungdom, magt og herredømme. Hvad kan man ønske mer? Og Aslan hvem er han? Udnytter han mig ikke blot?
Det er det subtile i heksens argumentation. Aslan gøres til en afhængig skabning som hun selv, og hans motiver gøres lig hendes egne, at bruge og opbruge det menneske, der stiller sig til hendes rådighed.

Er evigt liv ikke det, som kosmetik-industrien, modeverdenen og den biotekniske forskning arbejder så intenst på at virkeliggøre, og som mange mennesker ofrer uhyrlige summer på at opnå?

Men hvordan kan evigt liv give mening og fred, når de fleste, man har knyttet sig til, vil dø? For at leve sammen med andre er mennesket skabt; heksen derimod har aldrig holdt af nogen anden end sig selv. Det siger meget om Digorys menneskelighed, at han gennemskuer dette bedrag og foretrækker at ”leve et normalt liv og dø og komme i Himlen”.

Digory er under forvandling af det, som for nyligt er sket i hans liv. Han kan tænke klarere, end han kunne for få dage siden. ”Himlen” er gennem mødet med eventyret blevet mere virkeligt for ham som et sted, som findes, og som man kan længes efter og have som sit håb i livet og sit mål med livet.

Den største udfordring

Heksen ændrer nu taktik og rammer Digory der, hvor han er mest sårbar. Hans bekymring for

moderen.

”Men hvad med din mor, som du påstår du holder så meget af? Kan du ikke se, at en eneste bid af det æble ville kunne helbrede hende, din tåbe? Gør brug af din trolddom og vend tilbage til din egen verden. Så vil hun (moderen) falde i søvn. Næste dag vil alle snakke om, hvor mirakuløst hun er kommet sig. Alt vil blive godt igen. Du vil få det som alle andre drenge.”

”Åh”, gispede Digory, som om han var blevet slået, og førte hånden op til hovedet. For nu indså han, at han måtte træffe et forfærdeligt valg.

””Hvad ville din mor sige, hvis hun vidste, at du kunne have fjernet hendes smerter og givet hende livet tilbage....og at du hellere ville være stik-i-rend-dreng for et vilddyr i en fremmed verden, som du ellers ikke havde noget at gøre med?”

”J-jeg tror ikke, han er et vilddyr”, sagde Digory med en underlig tør stemme. ”Han er – jeg ved det ikke....” ”Så er han noget, der er meget værre,” sagde heksen. ”Se blot, hvad han allerede har gjort ved dig – se, hvor hjerteløs han har gjort dig. Det gør han ved alle, der lytter til ham. Din grusomme, ubarmhjertige dreng! Du vil hellere lade din egen mor dø end...” ”Årh, klap i,” sagde den ulykkelige Digory, stadig med den samme stemme. ”Tror du ikke, jeg kan forstå det? Men jeg...jeg gav mit løfte”.

Som så mange andre dialoger, vi finder strøet ud i Lewis’ fiktive bøger, er denne en af perlerne, fyldt af det særlige tankeunivers, som er Lewis’.

Heksen optræder på sit ondeste her, men man må lade hende, at hun spiller sin rolle godt. Hun ved lige præcis, hvor hun skal sætte ind. Samtidigt er det ironisk ud over alle grænser, at hun spiller rollen som omsorgsfuld, samtidig med, at hun fremstiller Aslan som afstumpet og magtsyg.

Episoden bevæger sig omkring det klassiske dilemma: Ophæver nød alle love og forpligtelser? Helliger hensigten midlet? Gives der situationer, hvor det absolutte ikke længere er absolut?

Et generelt svar på disse spørgsmål gives ikke, og svaret er altid personligt. Principrytteri er ikke altid en dyd, fasthed og tænderbidende beslutsomhed heller ikke. Jesus var fast bundet til sit kald, da han mødte Djævelen i ørkenen – omvendt brød han til farisæernes store forargelse ved visse lejligheder sabbatten.

I Digorys situation er spørgsmålet: Hvad vejer tungest: Hans mors liv eller Narnia og Aslans sendelse? Jesus sagde selv: ”Hvis nogen kommer til mig og ikke hader sin far og mor, hustru og børn, brødre og søstre, ja, sit eget liv, kan han ikke være min discipel”.

Her forlanger han altomfattende loyalitet. alt må vi sætte ind og følge ham. Aslan havde sendt Digory til haven i det fjerne land for at hente en frugt, som skulle blive til værn for Narnia for mange år.

At der af samme frugt skulle komme et æble til liv for Digorys mor, vidste han ikke noget om nu, hans valg var, om han ville holde sit løfte til Aslan og dermed måske ofre sin mors liv, eller løbe fra sit løfte.

Begge valg indeholdt det element af usikkerhed, som det lille ord ”måske” udtrykker. Det, som var sikkert, var, at ved at følge Heksen svigtede han sit løfte til Aslan og lod sin loyalitet gå over til heksen.

Hans endelige svar til heksen: ”Årh, klap i”, er måske uhøfligt, men slet ikke så tosset. Luther taklede Djævelen på lignende måde. Nemlig med spot. Luther havde iagttaget, at Djævelen ikke brød sig om at blive hånet.

Jeg tror ikke, vi kan kalde Digory en helt, men han har vundet vores respekt. Desuden vidste Digory efter at have tænkt sig om, at:

”Mor ville ikke selv bryde sig om det. Hun er meget striks, hvad den slags angår – at holde løfter – og lade være med at stjæle. Hvis hun var her, ville hun uden tøven sige, at jeg ikke skulle gøre det.” Det er en god ballast for Digory. Moderen havde selv noget, som var mere helligt end hendes eget liv. Dette noget havde hun givet videre til sønnen.

En loyal ven

Digory er også loyal over for dem, han er sammen med. Polly har vist den diskretion ikke at blande sig i samtalen, fordi ”det ikke var hendes mor, som lå for døden”.

Heksen forregnede sig, da hun troede, at hun kunne sætte trumf på ved at foreslå Digory, at han nemt kunne lyve sig fra sit løftebrud ved at prisgive Polly. Til alt held for ham er det ikke alt, hun ved, og til alt helt for os, er det ikke alt Djævelen ved og kender til.

Digory havde vundet over sig selv. Alligevel ”var han meget ked af det og kom stadig nu og da til at tvivle på, om han nu også havde gjort det rigtige; men hver gang han huskede de blanke tårer i Aslans øjne, forsvandt tvivlen”.

Det er disse tårer, som åbner vejen frem, det er disse tårer, som bærer håbet.

Det gode og det onde

"Godt klaret" sagde Aslan med en stemme, der fik jorden til at skælve”. Lewis har skrevet adskilligt om gode gerninger og om den evige løn (og må vi tilføje om evig straf). For ham var det meget afgørende at få understreget, at der er en sammenhæng mellem, hvordan vi har levet, og hvordan den kommende evighed vil blive for os.

At få ros betyder meget for os, for det fortæller os noget om, at vi har værd og bliver påskønnede. Men ros kan som så meget andet i livet devalueres, føre til et oppustet ego, forvanskes til rygklapperi og udarte til forfængelighed og “lyst til tom ære”.

Skal ros have indhold og substans, må den være allieret med godhed, ædelhed og sandhed og på det dybeste plan være Guds vidnesbyrd om os. For Digory er det afgørende, at det er Aslan, som roser, for den ros sætter sig spor i historien og vil blive husket i kommende generationer. Mennesket er skabt med den bestemmelse at være Gud til ære, og hvad der er ham til ære, bliver også os til ære. Og den ære fordærver ikke ved at lede til hovmod. Digory har aldrig været mere glad, aldrig mere fri og aldrig mere tilfreds.

Livets pris

“For denne frugt har du sultet og tørstet og grædt”. Livets og kærlighedens paradoks er i disse ord. Det onde er i verden, og det er i vore hjerter. Med den kendsgerning som ramme om vort liv fødes vi alle. Det betyder også, at døden er her, sorgen er her, smerten er her.

Det befriende er, at det er en smerte, som Gud bærer med på. Intet af evig værdi vindes uden at disse ting på en eller anden måde er med. Det er den pris, livet koster, det er den pris, kærligheden vil være villig til at betale. Mange steder og på mange måder taler Bibelen om dette tema, f.eks. i de kendte ord i Sl 126:6: “Grædende går han ud, mens han bærer såsæden; med jubel vender han hjem, mens han bærer sine neg”.

Fokus flyttes et øjeblik fra Digory og æblet, som Aslan befaler Digory at kaste ned mod flodbredden. Nu er det Frank af Narnia (droschekusken) og hans dronning, Helens kroning, det

gælder. Fortællingen nævner deres ydre pragt, men hæfter sig mest ved deres ansigter - det nye udtryk i ansigtet, som især kongen havde fået.

"Alt det barske og listige og krakilske, som han havde tillagt sig som droschekusk i London, så ud til at være forsvundet, således at det mod og den venlighed, han altid havde været i besiddelse af, stod tydeligere frem. Måske var det på grund af luften i den unge verden, eller måske kom det sig af, at han havde talt med Aslan, eller måske skyldtes det begge dele".

Mellem linjerne siges der mange ting her. Hvad vi en dag bliver i herligheden, ved vi ikke nu. Vi ved kun, at Guds forudbestemmelse med os og hans kalden os her i tiden har til formål at "forme os efter sin søns billede" (Rom 8:29; 1 Joh 3:1-3). Men det, vi engang bliver i herligheden, er ikke uden forbindelse med det, vi er her.

Et menneskes ydre fremtrædelsesform siger ikke altid hele sandheden om dets indre, og det går begge veje. Vi har tidligere iagttaget, at londonkusken til trods for sit grove ydre, er et fint og varmt menneske.

Omgivelserne gør noget ved os, ingen tvivl om det, men det er langtfra hele sandheden om os. Nu, hvor alt det barske og negative er borte, og den nye skabelses liv og kræfter er kuskens daglige miljø, er han først ret sig selv.

"Jeg skal love for", hviskede Rødfjer (den tidligere droschehest) til Polly, "at min herre har forandret sig næsten lige så meget som jeg selv! Nu er han en rigtig herre."

Men vi bliver ikke noget, vi ikke bekymrede os om at være og længtes efter at være. Onkel Andrew synes ikke at kunne blive en anden, tværtimod træder hans ynkværdighed så meget des tydeligere frem i denne nye verden.

Hører ikke Aslans røst

Alt, hvad dyrene, i uvidenhed om hvad han var for en underlig skabning, gør ved ham og for ham, udlægges af ham som fjendtlighed, og resultatet af alle deres anstrengelser er, at han bliver mere og mere forkommen at se på.

De eneste lyde, de hørte komme fra hans mund, var noget for dem komplet uforståeligt. Men de tog det for at være Konjak, og derfor døbte de ham Konjak.

Aslan befaler, at onkel Andrew, væsenet, som dyrerne nu kalder Konjak, skal bringes hen til ham. Onkel Andrew er så bange, at han ikke kan bevæge sig. Polly ber' Aslan gøre et eller andet, som kan berolige onkel Andrew. Det bedrøvelige er blot, at onkel Andrew har gjort sig selv helt døv og uimodtagelig for Aslans røst.

Aslan kan ikke forklare ham noget eller sige ham noget, der kan være ham til trøst.

"Hvis jeg sagde noget til ham, ville han blot høre mig knurre og brøle. Åh, menneskebørn, I forstår så sandelig at forsvare jer mod alt, hvad der kan gøre jer godt! Men jeg vil give ham den eneste gave, han er i stand til at tage imod." Han bøjede en kende bedrøvet sit store hoved og åndede den rædselsslagne troldmand i ansigtet. "Sov," sagde han. "Sov og glem i et par timer alle de pinsler, du har udtænkt til dig selv".

"Alle får til sidst, som de ønsker" er Lewis' overbevisning om himmel og helvede. Begge bestemmelsessteder er for ham reelle og virkelige, og det beror på et valg, om man kommer det ene eller det andet sted.

Gud har ikke villet, at noget menneske skal ende i helvede, tværtimod har han i sit kærlighedsoffer i sin Søns død, gjort alt for at gøre det umuligt, men han har heller ikke villet tage afgørelsen ud af menneskets hånd, derfor er evig fortabelse en åben mulighed.

"Åh, menneskebørn, I forstår så sandelig at forsvare jer mod alt, hvad der kan gøre jer godt" udtrykker Aslans fortvivlelse, grænsende til sorg over, at der findes mennesker, der sådan værger sig mod det gode, som onkel Andrew har gjort.

I det udråb er det uden tvivl meningen, at vi skal høre den treenige Guds undren og sukken over, at der findes mennesker, måske endda mange, som vælger at ende i evig pine.

Aslan ville uden tvivl gerne have opfyldt Pollys bøn for onkel Andrew, men samme Andrew har gjort det umuligt for ham at gøre noget. Selv evig kærlighed kan komme til at stå magtesløs. Det eneste Aslan kan gøre, vil han gøre, lade en midlertidig glemsel sænke sig over hans sjæl.
En herlig og dejlig vigtig beskrivelse af dværgenes arbejde med at smede de mest lette og samtidig prægtige og strålende kroner ("ikke store, grimme skrumler som de moderne europæiske kroner") til kong Frank og dronning Helen følger.

Lewis bemærker også, hvordan dværgene nød, ja ligefrem elskede deres arbejde). Det samme iagttager han med muldvarpene: "To muldvarpe, som Aslan tidligere på dagen havde sat til at grave (for det var deres yndlingsbeskæftigelse), kom og lagde en bunke ædelsten for dværgenes fødder".

Kroningen

Med ordene "Vis retsind, nåde og mod" og med Aslans velsignelse af dem, indsættes Frank og Helen som konge og dronning af Narnia og Øerne og Ærkenland og "alle jublede eller gøede eller vrinskede eller trompeterede eller baskede med vingerne, og kongen og dronningen virkede helt generte ved det, men det gjorde dem ikke mindre majestætiske:

"Hele Guds skabning stemmer i
med frydesang til ham,
Guds egen Søn, som stod os bi,
det slagtede Guds Lam!"

"Og medens Digory stod og jublede, hørte han Aslans dybe stemme sige: "Se!".

Det synes næsten en bevidst tanke fra Lewis' side at indskyde den triste episode med onkel Andrew midt imellem forberedelserne til Frank og Helens kroning og kroningen selv.

Så under den prægtige kroningsceremoni og hele skabningens glæde, hyldest og jubel ligger onkel Andrew på jorden og sover, og her hvor alle de øvrige skabninger ligesom oplever en forsmag på himlen og det evige liv selv, oplever han bare en kort lindring og udsættelse af de pinsler, han har udtænkt til sig selv.

Lewis' evner til at skrive smukt og medrivende, nærmest poetisk, vækkende vore dybeste længsler, kaldende på vore drømme, og skabe rum og stilhed for eftertænksomhed har vi oplevet gang på gang, og vil vi komme til at opleve.
Nu har vi igen sådan en sekvens, hvor man bare har lyst til at bryde ud i et "What a wonderful world!" eller et "O, Gud, hvor er din visdom stor, din godhed, kraft og rige!".

Han inddrager alle sanser - syn, hørelse, smag, lugt. Det himmelske og jordiske er nærmest forenede i den verden, det gamle og det nye Paradis sætter hinanden stævne, men - desværre - syndefaldet med dets fatale og onde konsekvenser er der også; Aslan er der, men den onde dronning lurer også et eller andet sted derude.

Polly og Digory er her, men kun som gæster, og hjemme i deres verden, er der krig, og Digorys mor ligger for døden. Charn har set solen for sidste gang og er på vej ud i glemselen.

Lewis har konstrueret sit univers så genialt, at alle disse dimensioner er til stede og mødes i Narnia. Det er det betagende ved netop Narniabøgerne. Alvoren er der, men det er den utæmmede livsglæde også. Kampen mellem lys og mørke, mellem godhed og ondskab og mellem viljen til magt og kærlighed er der, men fremfor alt er Aslan der.

Atmosfæren i Narnia forbliver derfor overvejende lys, ikke mørk og knugende som den ofte er i Tolkiens "Ringenes Herre". Derfor er eventyrene om Narnia så gode, og så rummer de tillige en teologisk, etisk, "frelseshistorisk", eskatologisk og eksistentiel dimension, hvis lige ellers kun findes i Bøgernes Bog, Bibelen.

Magisk træ

Aslans "Se!" viser hen til et højt træ, som på ingen tid er vokset op, der hvor Digory kastede æblet. Det er et forunderligt træ, og det har magiske egenskaber: "Dets vidtstrakte grene syntes mere at kaste lys end skygge, og under hvert eneste blad hang æbler af sølv og skinnede som stjerner. Men det var i endnu højere grad den duft, det afgav, end synet af det, der fik alle til at holde vejret. Et øjeblik kunne man knap nok tænke på andet".

Hvad er det for et træ? Det er et træ, hvis frø kommer fra Paradiset, Guds egen private have. Men det synes at have egenskaber, som associerer det med begge de særlige træer, som voksede der, både med kundskabens træ og med livets træ.

Narniernes fornemste opgave bliver at vogte det træ, for det er deres værn mod Heksen. "Træet vil holde hende på mange miles afstand, for den duft, som for jer er glæde og liv og sundhed, er for hende død og rædsel og kvide."

Heksen havde jo allerede spist af æblerne. Men sagde Aslan ikke, at duften af træet var så skræmmende for hende, at det ville holde hende på milevis afstand af det? Hvordan hang det sammen?

Polly hører Aslans forklaring og tænker så, at når heksen tog æblet "på den forkerte måde, vil det heller ikke have nogen virkning på hende! Jeg mener - så vil det vel ikke gøre hende evig ung og alt det dér, vel?" "Jo, desværre," sagde Aslan og nikkede bedrøvet: "Tingene fungerer altid i overensstemmelse med deres natur.

Hun har fået et ønske opfyldt: hun har nu utrættelig styrke og evigt liv som en gudinde. Men evigt liv med ondskab i hjertet er det samme som evig elendighed, og det er hun allerede begyndt at sande. Alle får, hvad de ønsker - men det er ikke altid, de bryder sig om det."

Træet og dets frugt symboliserer liv, men ikke liv i blot fysisk forstand, men også liv i åndelig og etisk forstand, dvs.det handler ikke kun om det at leve, men om hvorfor leve og til hvad, og dermed om livsfylde og mening, om at være til for Gud og dermed for det gode eller være til for sig selv og sin egen forfængelighed og dermed for det onde og for døden.

Heksen har ved at spise af træet - livets træ - opnået, hvad træet videregiver, nemlig liv og udødelighed, men da hun gjorde det med ondskab i hjertet, lever hun nu videre med den ondskab.

Ondskaben vil komme til at volde usigelig megen kval i den verden, hun er blevet lukket ind i, og ikke mindst vil den komme til at koste Aslan selv uudsigelig kval, hvor megen skal vi se i den næste Narniabog, vi skal i gang med, "Løven, heksen og garderobeskabet". Med tanke på disse ting er det, at Aslan "nikkede bedrøvet".

Helvede er i ordene, "for evigt liv med ondskab i hjertet er det samme som evig elendighed, og det er hun allerede begyndt at sande".

Ifølge Jesus er helvede ("den evige ild") bestemt for Djævelen og hans engle" (Matt 25:41), og mennesker burde aldrig komme der, og Gud har i Kristus gjort alt, hvad Gud kan gøre for at gøre det umuligt, alligevel er helvede en fristelse og en risiko, vi som mennesker må tage alvorligt, hvis vi skal undgå at havne dér.

Til det behøver vi Aslan, behøver vi Jesus Kristus, kun han kan værne os mod at komme til at dele skæbne med den Onde.

Klynger sig til livet

Livet er Guds eksklusive ejendom, insisterer Lewis på, og kan vi tilføje, insisterer Bibelen på. Ingen har det uden om ham, og man får det ved ydmygt at modtage det af ham, eller man kan som heksen tilrane sig det. Men tilraner man sig det, "forvandler man Narnia til et stærkt og grusomt rige som Charn, ikke det lykkelige land, som jeg ønskede, det skulle blive".

Det går som en rød tråd gennem hele Narniakrøniken. Narnia i den næste bog er et land med evig vinter, et land, hvor "det aldrig bliver jul". Tænk også på Calormen i "Hesten og drengen" eller på "Landet uden sol" i "Sølvstolen".

Heksen havde forsøgt at få Digory til at spise af frugten eller i det mindste "tage et æble med hjem til din mor". Men lykkeligvis, dog ikke uden kamp, havde Digory stået imod. "Hvis du havde gjort det, ville det have helbredt hende; men ikke til din eller hendes egen glæde. Der ville være kommet en dag, hvor både du og hun ville have tænkt tilbage og sagt, at det ville have været bedre, om hun var død, dengang hun var syg".

Digory hører disse ord som den endelige udgang på moderens sygdom - hun vil dø, og gråden snører sig sammen i halsen på ham, men han indser også, at "der fandtes ting, der var mere forfærdelige end at se en, man elskede, dø". Men nu hvisker Aslan til ham: "Det er, hvad der ville være sket, mit barn, hvis du havde stjålet et æble. Det er ikke, hvad der vil ske nu. Det, som jeg giver dig nu, vil bringe glæde. I din egen verden vil det ikke kunne give evigt liv, men det vil helbrede. Gå hen og pluk et æble fra træet."

Allerede under sin kamp med heksen i haven havde Digory taget stilling til spørgsmålet om, der findes noget endnu mere helligt end kærligheden til livet? Og han havde valgt til fordel for Aslans ærinde. For der var det, som var værre end at dø; at få lov til at leve kunne købes for dyrt.

Som mennesker hænger vi ved livet og vil gøre hvad som helst for at beholde det. Allerhelst ville vi undgå at blive gamle og opnå udødelighed. Og den drøm er ikke aftaget med menneskehedens alder, tværtimod har den aldrig været stærkere og aldrig syntes så meget inden for mulighedernes rækkevide som netop nu.

Det at måtte se døden i øjnene som den ultimative bestemmelse, som ligger foran os alle, flygter svært mange moderne mennesker fra. At blive gammel anses af mange som en hån og en fornærmelse og som en ond skæbne.

Men da Gud drev mennesket ud af Eden og satte keruberne med flammesværdene til at vogte indgangen til haven og adgangen til livets træ var det nok en straf, men på et dybere plan er det Guds barmhjertighed mod os alle: "Nu skal han ikke række hånden ud og tage også af livets træ og spise og leve evindelig!" (1 Mos 3:22-24; 1931 oversættelsen). Husk "evigt liv med ondskab i hjertet er det samme som evig elendighed".

"Evigt liv" er en helt ny begyndelse på et helt nyt liv i en helt ny verden. Det liv og den verden må vente på tidens fylde, må vente på Jesu komme, for kun ved ham og gennem ham er "døden tilintetgjort og liv og uforgængelighed bragt for lyset ved evangeliet" (2 Tim 1:9-10).
Indtil genkomsten finder sted, står det ved magt, at "syndens løn er død, men (og det "men" lægger

op til hele evangeliet og gør evangeliet til det glædesbud, det er) Guds nådegave er evigt liv i Kristus Jesus, vor Herre" (Rom 6:23).

Profetiske ord

Lewis kalder det sidste kapitel af "Troldmandens nevø" for "Slutningen på denne historie og begyndelsen på alle de andre". Inden han lod det nedfælde, havde han allerede fortalt mange af Narniakrønikens historier. Men her begynder de altså.
Uden brug af ringe eller af noget magisk trylleord befinder de sig pludselig med Aslan i Mellemskoven. Onkel Andrew er også med, men stadig sovende.

"Det er på tide, I vender hjem" (hjem til England, til denne jord og denne verden), siger Aslan. "Men først er der to ting, I skal mærke jer; den ene er en advarsel, den anden er en ordre. Kom her og se, børn". De kiggede og så en lille fordybning i terrænet; der voksede græs både i og omkring den. Da I sidst var her," sagde Aslan, "var denne fordybning en dam, og da I hoppede ned i den, kom I til den verden, hvor en døende sol sendte sine stråler ned på Charns ruiner. Nu er her ikke længere nogen dam. Den verden er holdt op med at eksistere - som om den aldrig havde været der. Lad det tjene som en advarsel for menneskeslægten".

"Ja, Aslan," sagde begge børn. Men Polly tilføjede: "Men vi er da ikke helt så slemme som den verden, vel Aslan?"
"Ikke endnu, menneskedatter," sagde han. "Ikke endnu. Men I risikerer at blive det. Det er ikke til at sige, om et eller andet skændigt menneske ikke finder en hemmelighed, der er lige så ond som Det begrædelige Ord, og bruger den til at tilintetgøre alle levende væsener. Og snart, meget snart, inden I bliver gamle, vil store lande i jeres verden blive overtaget af tyranner, som er lige så ufølsomme over for glæde og retfærdighed og barmhjertighed som kejserinde Jadis. Lad jeres verden tage sig i agt. Det er advarselen. Og nu til ordren. Så snart I kan, skal I tage de magiske ringe fra jeres onkel og begrave dem, så ingen igen kan bruge dem".

Det er nærmest profetiske ord. Hitler var faldet, da de blev skrevet. Men Stalin var der, Mao var der, Idi Amin, Pot Pol, Saddam Hussein, Fidel Castro, Mugabe, Osama bin Laden og talrige andre kom til. Millioner og atter af millioner omkom. Millioner omkommer stadig.

Og man behøver ikke at være hersker i den store skala for at mangle empati og menneskelighed. Mange familier vantrives som følge af ægtemænd, i sjældnere tilfælde hustruer, som ikke viser den mindste medfølelse eller forståelse over for deres familier, mange arbejdspladser udvikler et dårligt og nedbrydende arbejdsklima på grund af despotiske, psykopatiske chefer.

Fænomenet er desværre heller ikke ukendt i kristne menigheder. Verden "forvandlet til grusomhed, ikke det lykkelige land, som jeg ønskede" er desværre oftere regelen end undtagelsen.

Drabet på "glæden, retfærdigheden, og barmhjertigheden" synes desværre i stigende og foruroligende grad at være det mønster, udviklingen i verden bevæges frem efter. Det er ikke længere et spørgsmål, om der kommer en grum og forfærdelig verdenshersker som Antikrist, kun om hvornår det sker.

Også vi må slutte. Og kan vi slutte på nogen bedre og mere passende måde end ved at lade Lewis få det sidste ord. Her er bogens sidste og afsluttende beskrivelse af Aslan (af dem har der været mange og flere vil komme). Lad det være den, som fæstner sig på vore nethinder som vi forlader

“Troldmandens nevø”, og den vi i overført forstand tager med os, som vi fortsætter vor vandring sammen med Ham, som for os er blevet “den skønneste af alle”:

“Begge børnene kiggede op på løvens ansigt, medens han sagde disse ord. Og pludselig (de fandt aldrig ud af, hvordan det skete) syntes ansigtet at blive et hvirvlende hav af guld, som sugede dem til sig, og de følte sig grebet og gennemtrængt af en sådan kraft og sødme, at de følte, at de aldrig rigtig før havde været lykkelige eller kloge eller gode, ja end ikke levende og vågne. Og erindringen om dette øjeblik forlod dem aldrig siden, således at de resten af deres liv, hver gang de var bedrøvede eller bange eller vrede, kom i tanke om denne gyldne godhed og fornemmede, at den stadig var et eller andet sted i nærheden, lige rundt om et eller andet hjørne eller bag en eller anden dør, og så vidste de inderst inde, at alt var godt”.
